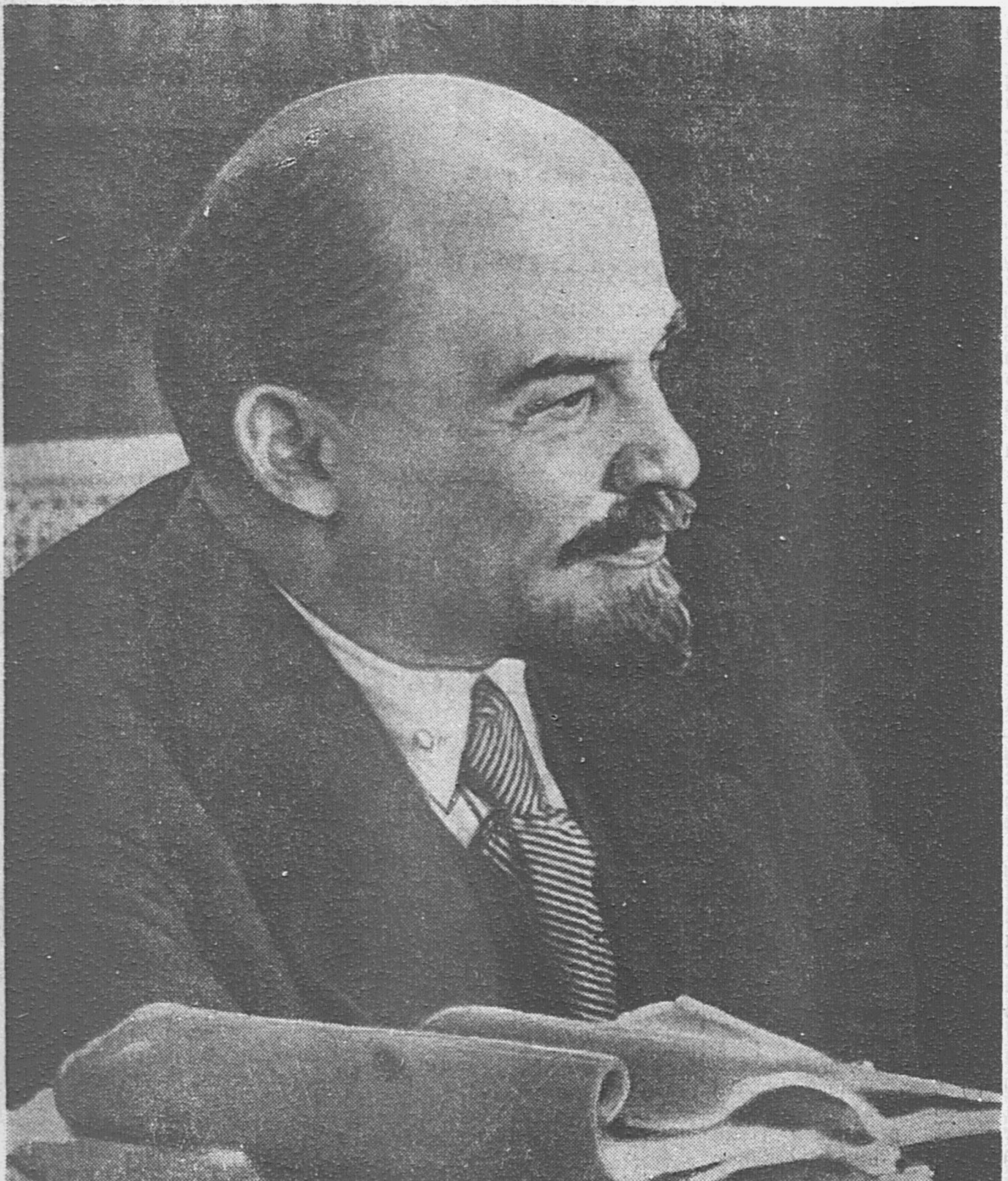
Масса а мехкашкара пролетараш, вӀашагӀкхета!

СЕРДАЛО
свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГӀалгӀай областен комитета а Нохч-ГӀалгӀай АССР-а оргкомитета а орган

ПӀаьраска
21
июнь
1957 шу
№ 1
Мах 20 кеп.

Сийле хийла вай дерригa толамаш вӀашагӀдеххкача Советски Союзан Коммунистически партен!

Владимир Ильич Ленин

ЛЕНИН

Ленин яха цӀи ца хозаш
Дунен миӀинг цхьаккха яц,
Бер а тӀехьа из ца вувцаш
Йола моттиг вайна хац.
Къаьстта из цӀи дунен лаьшта
ДукхагӀ шоашта гарга хет,
Хьехам цо баьр бовзаш воашта,
МоастагӀашта вай ди детт.
Хьехам цо баьр мишта аьлча,
Укх дешаш̆ца хадаш ба:
Дуне мукъадаьнна даьлча,—
Цигга соцам вай бергба.
ЦӀаьхха малх чубузаш санна,
Ленин воацаш вай дисар.
Наькъа вайна къулба денна,
ГӀоттаргвоацаш аллийсар.
Из дӀаваьлча, болхлой дуне
Малх сацача санна дар,—
Дуне кердадаккхар гӀоне
Довнал даха кийча дар.
Бакъда, васкет цун тӀехьенна
Дицлургдолаш вӀалла дац,
Цо кхеяьча вай партена
Котъювлилга мара хац.
Революцен ей, цун хьехам
Хьал а ийца, бодаш латт,
Капиталах бола тешам
Байна пролетариат,
Дуне шийгахьа хьадаккха
Йол-йолчара хьоа а яь.
Васкет кхоачашду вай тӀаккха,
Баьччас воашка кхайкадаь.

Хь — Б. МУТАЛИЕВ.

ДАЙ МОХК

Ва со кхеваь, хьо са дай мохк,
Хьо са дагар боалаш бац,
Малх хьажарах; дарз хьакхарах
Са дег-гӀоз хьо боацча яц.
Нагахь хьоцар къаьста висча
Ас хьо голца холо одз,
Хьа йӀовхало со вӀохвича
Мол ас мезал мерза модз.
ВоррхӀе лоамал дехьа вагӀе
ЙоӀал чӀоагӀах Ӏа со хьест,
Новкъа воде, балха воалле
Массе уйла хьо тӀа лест.
Ас укх доккхача дунен чу
Чам ца боккхаш фу дисад?
Бакъда, меннабац ас, дай мохк,
Хьа чул мерзах бола кад.
Сай сил дезах сона хеташ
Са хьо боацар хӀама дац,
Со хьо боацаш ма вусалва,
Хьоца доацар вахар дац.

КАПИТОН ЧАХКИЕВ.

„СЕРДАЛО" ГАЗЕТАГА

ССКП Нохч-ГӀалгӀай областен комитето а, нохч-ГӀалгӀай АССР Оргкомитето а дег тӀара моаршал дойт «Сералдо» гатетага, из юхаарадоалача дийнахь.

Советски Союзан Коммунистически партен Центральни Комитетои Советски Правительствоси, ССКП-ен XX-ча съездо яь решенеш кхоачаш а еш, Нохч-ГӀалгӀай АССР юхаоттайир, иштта хьадийллар цун экономикеи культуери масса а оагӀора тоалургйола наькъаш.

«Сердало» газет гӀалгӀай меттала арадалар доккха да вай республика общественни вахара. Из хила еза, шийна хьалхашка латта декхар кхоачаш дарна, наьха барт-гӀулакх вӀаштӀехьа доккхаш йола промышленностан а, ортабоахама а болх эйбара долча гӀулакха, пртинийи советскийи организацешта гӀо деш йола низкхоача орган.

«Сердало» газета хила деза СССР-а къамий доттагӀлен а, советски патриотизман а, пролетарски интернационализман а белхаш-гӀулакхаш тоаде кӀаьд ца луш, кхейкарал деш йола орган. Из хила деза, къахьегамхошта коммунистически воспитани ялара а, вай партен ленински къамий политика нийса чакхъяккхара а, боахамани культурани гӀулакхаш тоадара а, лакхдара а, партини организацешта ца хаддаш гӀо деш.

Газето ший дешархошта дувца деза, мехка боахам а, культура а, адамий хьаькъал-уйла а ишта тоае, лакхъе еза яхаш.

ССКП-ен Обком а, Нохч-ГӀалгӀай Оргкомитет а тешаш я, «Сердало» газето, ший рабселькоровски актив дика вӀашах а елла, кепа йоазонца Ленина никъ лелаберг хиларах а, Нохч-ГӀалгӀай къахьегамхой юкъе доттагӀал — безам а доллаш, вей социалистически даьхеннеи, сийлахь доккхача коммунизман гӀулакхаи мутӀахь а болаш хьехамаца Ӏомаберг хиларах.

ССКП НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМ

НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОРГКОМИТЕТ.

„Сердало" газета редакцега

ГӀлгӀай меттала «Сердало» яхача газета хьалхара номер ара яларца вежарий деза моаршал дойт оаха шуга. Тхона деза КПСС обкоман комитета а Нохч-ГӀалгӀай АССР-а Оргкомитета а Марксизман-ленинизман а низ бола орган из халар.

ТкъолагӀча съездо коммунистичсеки партен оттаяь решенеш нах дӀакхетабеш дӀа а йувцаргдолаш.

«Грозненский рабочий яхача газета редколлеги

„Сердало" яхача газета редакцега

«Кабардино - Балкарская Правда» цӀи йола газета редакцен коллективо деза моаршал дойт «Сердало» яхача газета редакцен коллективага а, цун дешархошка а газета хьалхар номер араяларца. Коммунистически гӀишлонаш хьалъяр декхараш кхоачашде гӀалгӀай къахьегамхой дӀаоттабе шун низ кхачар дегачура деза тхона.

«Кабардино-Балкарская правда» цӀи йолча газета редакцен коллектив.

„Сердало" яхача газета редакцега

«Социалистически Осети» яхача газета редакцен коллективо моаршал дойт «Сердало» цӀи йолча газета редакцен коллективага газета хьалхара номер араяларца. Вай Сийлахь-йоккха Даьхе тоаярна оаш доккхий къахьегама толамаш дахар деза тхона.

«Социалистически Осети» яхача газета редакци.

„Сердало" яхача газета редакцега

«Ленина никъ» яхача газета редакцен коллективо деза моаршал дойт «Сердало» цӀи йолча газета редакцен коллективага вежарий республикански газета хьалхара номер араяларца. Республикан керда газет арадалар доаккха гӀулакх да.

Тха редакцен болхлой догтийша ба «Сердало яхача газето коллективни пропагандист а, агитатор а, организатор а хинна Областной партийни организацена коммунистически хьехамаца нах кхетабарнеи Ленина къамий политика дӀаяхьарнеи, болхлойи ахархойи советски интеллигенци республикан хьалха латта, боахаман а культуран декхараш кхоачашде гӀовттабарнеи гӀо дерг хиларах.

Шун редакцен коллективо белха тӀа творчески доккхий толамаш дахар деза тхона.

«Ленина никъ» цӀи йолча газета редакцен коллектив (Кабардини металл).

Советски къамий барт тайна дезал

ССКП XX съездо ший решенешца чӀоагӀа кхейкадаьд Советски паччахьалкхен низ а чӀоагӀало а, толам а, дерригача а мехка дахача зӀамигача а доккхача а къамашта юкъе безам а, доттагӀал а, чӀогӀдаларагӀ боал аьнна. Из парте XX-ча съезда решенеш кхоачаш ярца парте Центральни комитето а СССР Правительствос а, нохчийи гӀалгӀайи, болкхаройи, къоршойи, гӀалмакхойи къамий бехк ца хилар гучадаларца царна тӀаьтта бокъо йоцаш дола гӀулкхаш дӀадаьхад.

Нохч-ГӀалгӀай республика юхаоттаяь масехк бутт мара баьннабац. Цу хана тоъал дукха гӀулакхаш кхоачаш даьд. Къазахстанера а Киргизера а бӀаь эзарнел совгӀа нохчий а гӀалгӀай а шой мехка цӀабаьхкаб. ХӀанза партен а советски а органаш чӀоагӀа болхбеш йоахк цӀабаьхка нах юрташка дӀанисбеш а ужаш белхатӀа ухийташ а, царна цӀенош дара гӀулакхаш вӀаштӀехьа доахаш а. Паччахьалкхен новкъосталца дукха нохчийи гӀалгӀайи шошта цӀенош де болабеннаб. Цу гӀулакха дӀахец гӀиленашта эша хӀамаш: хьу, кирпишк, тховтӀа юлла кирпишк, шифер кхы яраш.

Нохч-ГӀалгӀай АССР барттейна дахача къамий къахьегамхой, ялхалагӀча пятилетка тамашийна йоккха планаш кхоачашъе шоашта мамогга болхбеш боахк. Дикала цӀи яхай гӀалгӀай мастера Зортова, комбайнера Арапханова, доахан деттача Гаьге наькъан къонача йижарий Эсета, Марема, Розай. Иштта дикал цӀи хеза ба шофер Мержоев Идрис а дукха кхы бараш а. Низ цакхобеш дика беча белхаца мехка юкъе шой сийдаьккхад цу наха.

Нохч-ГӀалгӀай халкъан культура эйе, тоае дукха къа хьегаш латт вей республике. Укха шера хьаела лаьрхӀа я массехк цӀена школеш а, детсадаш а, яслеш а. Республикан лакхерча а юкъерча а дешара заведенешка къамий кадраш кийчъелга вӀашагӀдоллаш латт. Шолжа-гӀали тӀа ший болх юхадӀаболабаьб историн, метта, литературан Ӏилм-тахкара институто. Болх бе йолаеннай иллейи халхарийи республикан къамий ансамбль, хьадеш латт керда драматически театр. Тахан ден дӀа арадувла доладу республикан гезаташ. Нохчий меттала «Ленина нек» яхари, гӀалгӀай меттала «Сердало» яхари. Къастта арадала долалургда къонача наьха «Комсомольское племя» яха газет.

Республика юхаоттаяра хьакъехь долча тӀулакхаша дукха доккхий гӀулакхаш тӀадохк партийни а, советски а, боахаман а, кхы мел йолча общественни а организацешта. Уж организацеш декхарийла я цӀабоагӀча наха чубаха моттигаш а, болх бе моттигаш а вахар тоадарнеи хьакъал лакхдарнеи царна эша гӀулакхаш а вӀаштӀехьа а даьха кхоачашде. Цунах хетта хӀанз укх сахьате ерригача республикан печата а керда арадоалача «Сердало» яхача газета а тӀалаттараш дукха доккхий гӀулакхаш да. Газета керттера декхар да партен XX съезда решенех нах дӀа а кхетабеш, къахьегамхошта тӀалатта гӀулакхаш а белхаш а Ӏоама а деш, Нохч-гӀалгӀай мехка бахача наьха кхетам лакх а беш партени советски правительствони политика нийса чакхйоаккхалга.

Газета эггара доккхагӀчарех декхар да ленински къамий политиках беррига нах дӀа а кхетабеш къамашта юкъера доттагӀал чӀоагӀдар. Социализм хьаеш беча белха гӀа из сийлахь доккха доттагӀал мишта чӀоагӀденнад а цунах мел боккха, дика пайда баьннаб а гойташ йола материалаш массаза а язъергья газето. Багах оалача дешо а кепа йозоно а гӀо дергда вай республике дахача къамашта юкъера барт-безам чӀоагӀбарна а, мехка-боахаман планаш дика кхоачаш ярна а. Газет «Сердало» декхарийла да, промышленносте а юрта боахама юкъе а дикагӀа болх беча наьха опытах беррига къахьегамхой дӀакхетабе, къахьегама дисциплина телхаерашта а шоашта тӀадехка гӀулакхаш кхоачаш ца дерашта а къа-эхь ца хеташ йоаггӀача тайпара критик е.

Вай газета болх биззаь дика чакхбартба берригача къахьегамхошца а, къахьегама хьалха латтарашца а, парте активаца а цо ший болх дӀабувзарга хьежжаь. «Сердало» редакцен коллектив декхарийла я ший белха юкъе беррига къахьегамхой, нефтяникаш, колхозникаш, учителаш, агрономаш, зоотехникаш иштта кхы бараш чу а озаш болх бе. Газето новкъостал дергда царна ялхалагӀча пятилеткан шоллагӀча шера план ханал хьалха кхоачашъе.

Вай республикан кхашка ялаташ чуэцара белхаш сихлуш латт. Цхьаккха буртилг ца бойташ хьаийкъа ялат чехка чу а ийца Ӏаьдала ялат дӀадалара планаш ханал хьалхагӀ кхоачашье еза.

Вай республикан берригача къахьегамхошца «Сердало» газет ма-могга болх беш хургда сихагӀа республика юхаоттаярна а, къамашта юкъе бартбезам чӀоагӀбарна а, наьха идейно - политически кхетам лакхбарна а, вӀаши новкъосталаш а деш, мехка боахама планаш дика кхоачашъярна а.

Нохч—гӀалгӀай совнархозе

Ночх—ГӀалгӀай совнархозо ший болх дӀаболабаьб Председатель совнархоза оттаваьв, маькха — даьттан СССР министрал болх беш хинна В. Р. Рябчиков. Председатела совета, хьалхарча заместителал чӀоагӀваьв, хьалха объединене Грознефта начальник хана вола С. С. Апряткин лохехьарча заместителал чӀогӀбаьб новкъости; П. А. Павлов, П. Д. Петухов, хьалха министерстве СССР болх баьбола. Вай республика промышленностан кердача управленен структура оттаяй. Совета отдели а отреслен управление кулгалдархой чӀоагӀбаьб. Кхы бола болхлой а хоржаш ба. Цхьабола болхлой Москвера хьа а кхаьчаб. Нохч — гӀалгӀай совнархоз кечлуш я министерствагар предприяти а, гӀишлой еш йола организацеш а ший кара хьаэца. Цунга дӀалуш йола предприятеш дикка сов яргья, дӀалулга оттадаьча хана лаьрхӀачул.

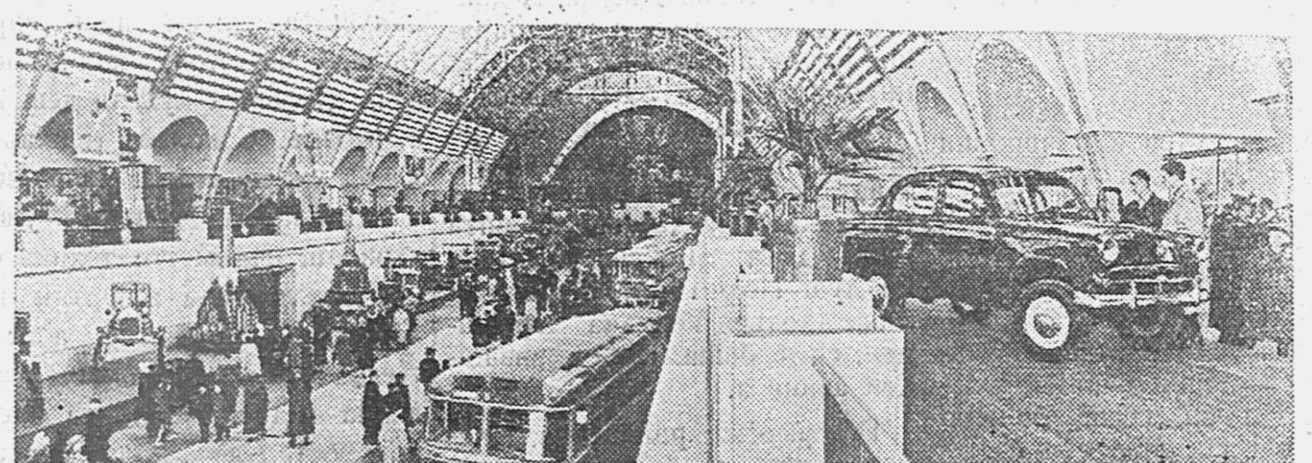
СОВЕТСКИ СОЮЗЕ ГӀОЛЛА

Самолето дуга дӀадув

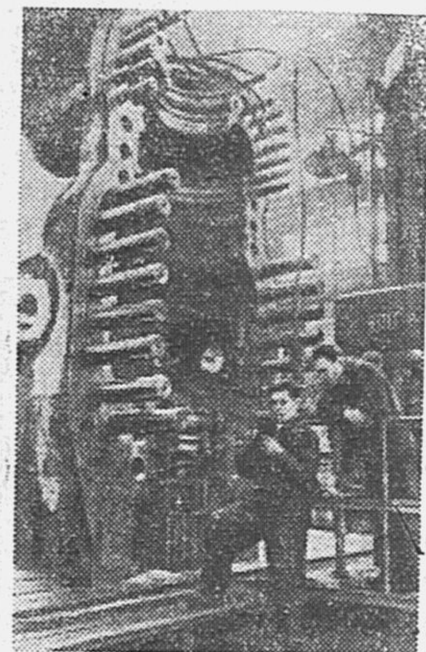
Владивосток. Даубихинскерча дуга дувча совхоза кхашта тӀада хьувзаш я самолет «ПО-2». Из дуга дӀадувш йола самолет я.

Совхоза дуга дувш дола кхаж хиво хьеладаь да, хӀаьта къонача пилото А. Андреевс лехкаш йолча самолето, егӀача белгалонашца ший никъ нийса а беш, сигалара цхьатарра Ӏочукхувс дуга буртилгаш. Машин хӀара дӀа массаза яха 8 метр шорал а долаш лаьттан аосилга тӀа дуга дӀадув.

Иштарча методо дуккха а сихагӀа дӀадийна а доалийт дуга, хӀаьта балхага дӀадодар пхезза кӀезигагӀ а хулийт.

МОСКВА. ЕрригцхьоагӀон юрта боахаман а промышленностен а выставка 1957-ча шера. Сурата тӀа: «Машиностроени» яхача пєвильоне.

ЛЕНИНГРАД. Города 250 шу дизара сийна Металлургически завода коллективо декхар тӀаийцад хьалхарча ах шера план 28-гӀа июнь хьаотташ кхоачашъяь яккха. 150 эзар киловатт низ болаш йола «СКВ-150 параца болх беш йола турбина кийчъеш ба хӀанз укх сахьате металлисташ.

Сурата тӀа: Фрезеровщик В. К. Слободяники подручны В. С. Линикеси (аьттехьа) лакха давлени йолча турбина СВК-150 цилиндра лохехьарча даькъ тӀа болх беш боахд

Узбекстане йоккхагӀ яр

Диъ бӀаь шу хьалха Ташкенте юхе хьалъе йолайир Узбекстане йоккхагӀ йола текстильни комбинат. 1934-ча шера цу комбината цхьан даькъо болх болабир.

Предприятена дика машенаши керда оборудовании лоаттайора. Лакхера говзалаш йола болхлойи тайп-тайпара профессеш йола специалисташи кечбарна гӀо де баьхкар Москвереи Ивановереи текстильни гӀулакха говзанчаш.

Шераш дӀуахар. КӀадашдерий говзал лакхлора. 1944-ча шера лакхера балха толамаш бахарах комбината совгӀата ялар къахьегама цӀеча байракха орден.

ХӀанз комбинато хӀара дена тейп-тейпара артикул йолаш долча штапельнии кочамаш ечеи кӀадай 650 эзар метр хьаю, цул совх шозза план тӀех кхоачашъеш ах миллион таь вординг а ю.

Болх дика бар бахьан долаш бӀаьннел совх болхло а специалист а медалаши орденаши енна ба. Комбината массайолча хана лоаттае Государственни комитета оборона цӀе байракх еннай.

Оренбургски аренашкахь

Чкалов. (ТАСС). Чкаловски областе бӀарг ма кхоачча йоккха аренаш сийрда баьццара я. ТӀехьарча хана дика догӀа дилхад цига. ДӀайийнача хӀамаша дика дегӀхийцад. Гурахь дийна рожь лакх а денна канаш доахаш латт. БӀаьсти дийна кӀа а дегӀхийца лакх луш да. Колхозаши совхозаши из кӀа дӀадийнад 3 миллион гектар гаргга. Йоккха моттиг дӀа лаьца дийнад «Альбидум-43» яха, дуккха-дукхагӀ вокх сортел тӀех кӀа луш дола, кӀа а. Белгалдаьнна дика да хьажкӀаш дӀайийна кхаш. Ах миллион гектар кха дӀалаьца я хьажкӀаш. Царна оасар де а кхы гӀулакхаш де а болабеннаб цига.

Шекински районерча Первомайск яхача болхалой юрта гаьна доаццаш, немецки фашисташ

Туле хьатӀакхаьчача хана боабаьча советски тӀемахошта, памятник оттадаьд.

Иъ метр лакхача сийнача гранита пьедесталатӀа гӀайгӀане ши тӀемахо латт: цхьанне бетӀема байракх йоал, шоалагӀвар гора а этта новкъости каша тӀа венок йилла воал. Пьедестала тӀа яздаьд: «Укхаза бада Севтски эскара тӀемахой, ноябрь бетта 1941-х шера немецки фашисташца тӀом беш Тульски областа Шекински районе боабаь: Офицер Окунев Н. Г., гвардии старшина Майоров А. И., гвардии сержант Жидма М. А., салте Смирнов Ф. Н., ши офицер а, кхы 69 вовзаш воаца Советски эскара тӀемахой.

Памятника хьалхашка хьалйь латт граната шатер, цӀакхха, а ца йовча сердалонца.

Сурата тӀа: Памятник хьайдилача дийнахь. Хьалхарча плане — шекӀа кхерий шатер, масса хана йоагача цӀераца.

Масса йолча оагIонгахьара вой республика тоа а хоз а ергья вай

М. ГАЙРБЕКОВ,
Нохч-ГIалгIай Оргкомитета Председатель

СCКП-н XX-ча съездо баьча соцамашка чIоагIа белгалдаьккхар къамий цхьатарра бокъо хиларо, а къамашта юкъерача вошало а Советски Iаьдал чIоагIа а низ болаш дар.

Советски правительствони коммунистически партен центральни комитетон араяьха постановленеш Советски наха къобалъяь тIайнйцар.

Нохч-ГIалгIай АССР-а дукхагI дола дакъа къаьнарча районех вIашахтехад. Цул совх диках цIаухаш бола нах дIанийсбе вай республиках хьатехай Наурскийи, Шелковскийи, Карагалинскийи районаш.

Ялаташ сов дахеи жа а хьаьлий а дебои, комсий, сомий бешамаш а совъяхеи еза. Цу гIулакха дезаш мел дола хIама да.

Мохк бIаьхий а, дика климат йолаш а, маьхкадаьтта долаш а хиларца юрта боахами промышленности дегIа яхка йишйолаш я.

Республика юхаметтаоттаярнеи, цIаухаш бола нах дIанийсбарнеи партийни а, комсомольски а организацешкар доккха гIо деза.

Коммунистически парте, — советски правительствас, чIоагIа новкъостал ду республика юхаметта оттаярна.

— Республикан культура лакъярна а, боахам тоабарна а, наха баха цIенош хьалдарна а федерацен правительствас дукха ахча хьахийцад укх 1957-ча шера. Нохчаштеи гIалгIаштеи цIенош хьалдеи ийдеи кхыдола новкъосталаш деи хьахийцад 66 миллион ахча.

Правительствас коммунальни хозяйство декхарийла яьй укх шера 2100 квадратни метр майда хургъйолаш дола нах баха цIенош хьалде. Цул совх ни метр майда йолаш дола республикана ши эзар квадратвIашахдувхка цIенош а, 28 эзар квадратни метр стандартни цIеношта комплекташ а хьожаяьй. Наха баха цIенош дергда кхы йолча ведомствааша, министерствоша.

Укх шера Шолжа—гIали тIа хьалде доладаьд 800 меттиг йола драмтеатари типографии, республикански библиотека здании.

Культуран, сердалон учреждениеш хьалъярга бюджета ахча дахийта ца Iеш, колхоза а промысловии потребительскии кооперацена культфондай ахчадохийтаргда.

Наха баха а, культурно-бытовой а цIенош хьалдар сихдарна гIишлоний материалаш еш йола промышленность дегIайоало еза.

1960-гIа шу дузаш хьалъергъя масехк ятта кирбишкаши цIеношта тIа ехка кирбишкаши еш ойла завод, камыша плиташ ю завод, кIир йоаха а, асбеста а заводаш, и. кх. дI.

1957-гIча шера хьалъе йолаергъя республике санэпидстанци, инфекционни берийи больницеш. Йолаш йолча больницешка менгеш совдоахаргда.

1960-гIа шу дузаш Гудермескии Курчалойи районашка больницеши Назрановски районе поликлиникеи яхка лаьрхIад.

1957-гIча шера планал совх ийс школеи кхоъ детсади дергдолаш да, хIаьта 1958 гIча шера ергъйолаш бархI школе а я. Царел тIехьарча кхаь шера хьалъергъя ткъо эзар дешархо чухошаргволаш шовзткъе итт школеи, масехк интернати, детсадаши, санотори хьунагIар школей, музыкальни училищен здании.

Кховздкъа саг юкъе волча Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен ансамбло болх дIаболабаьб, Островске цIерах йолча Ленинградски институте 25 саг волаш йолаНохч-гIалгIай группа хьаеларгья.

Республика юхаметтаоттаяр атта гIулакх дац, деце а халонаш майрра эшаергъя вай.

Нохч-гIалгIай республиканcки историн, метта, литературан Iилматохкама институто ший болх дIаболабаьб.

Араяьннай нохчийи гIалгIайи меттал долча газетий хьалхара номераш. Касттача хана кагийча наьха газет арадаргда, радиоца къамаьлаш дергда, Шолжа-гIалийтIа телевизионни центр а юлларгъя.

Дукха белхаш да нохчийи гIалгIайи хьехархой кийчбара де лаьрхIа.

Шолжа-ГIали тIарча дошкольни педучилищах дошкольнии школьнии ши отделени а йолаш Нохч-ГIалгIай педучилище яьй. 1957 шера цу педучилище деша хоргва 150 дешархо.

Шолжа-ГIалий тIарча пединституте 5—10-гIчеи классашта хьеха нохчийи гIалгIайи хьехархой кийчбарна 1-гIча сентября 125 саг дешаш а хургволаш нохчийи гIалгIайи, эрсийи меттайи литературни факультет хьайийлай.

Халкъан дешара отделои республикански хьехархой белха говзал сов йоахача институтои 250 хьехархо кийчве курсаш хьайийлай.

Укх шера нохчийи, гIал — гIайи меттала ара, хецаргдолаш да 8 дешара книжка 1—4 классашта.

Республика столице граждански тIема турпалхочоа, нохчий къеха болча къахьегамхой хьалхале лелаяьча Шарипов Асланбека памятник оттаде решени яьй.

Юрта боахам дIаха тоабарна, лакхбарна республикерча колхозашкеи совхозашкеи кхоачаргъя тракторащ, комбайнаш, иштта кхы техникеи. Дуккхача лаьттан кхашка хий дуллалга а лаьрхIад укх шера. Наькъаши тIаьши хьалделга а, царна ремонт елга а доладеннад. 1957 шу юхе кхачале дехка йисте даргда Советскера Итум-Кале, Советскера Шараргуне, Ножай юртара Саясане, Первомайскера Ялхарой яхача юрташка юкъера а кхы дола а, наькъаш.

Кастта тIадогатIача шерашкахь республике де лаьрхIача гIулакхех цхьа дакъа мара дац из.

Коммунистически партеи советски правительстваси шошта даьча гIонга а хьежа нохчийи, гIалгIайи, цхьа дезал мо долча республикерча къамашта юкъе баха а хайшаб, раьза хинна колхозеи совхозеи, фабрикеи, заводеи, гIишленаш хьалъечеи белхаш деш а ба.

Гудермески районерча Чкалова цIерах йолча колхозерча колхозникаша Шамилов Мухате, Эдисултанов Джуне, Асхьабов Хьамида, иштта кхыбараша масса а нохчийи гIалгIайи нахата кхайкам баьб совхозеи колхозеи къахьегама бахара чхьоагIа юкъе дувла аьнна, хIаьта аргIеи ферматIеи дика, цIена къахьега а, шо шоашта дика даха цIенош де, кIаьд ца луш Нохч-ГIалгIай республика хозъе кердача юрташцеи, соми бешамашцеи, зизашцеи аьнна а.

Гудермески районерча Чкалова цIерах йолча колхоза кхаш тIа комбайнер волча новкъ. Барсуховцеи, тракторист волча новкъ. Шевцовцеи дика болх беш ва шофер вола Лом-Iаьла Салимов. Цо дика гIо ду камбайнера ца социаш ялат чуэца.

Шалинский районерча Молотов цIерах йолча колхозе барт-тайна цхьоагIо йолча коллективаца болх беш ба бIаьннел совх нохчий. ХIара денна хьажкIишта оасар деш ба 130—150 саг, Дасаев Iаьли бригадацара белха хьалхале лелаю колхозникаш: Ибрагимова Зайнаб, Дадашева Бикат, Ровзант, Джураев Лечи. Иштта дукха кхы бараша а тIехкхоачашъю шоай дийнахьа лаьрхIа нормаш, 150—200 процентага дIакхоачаш.

Цу колхоза дика болхлой шоаш хилар хьахьекха болх беш ба доахандеттархой новкъ. новкъ. Темирсултанова, Мусаева, Джутаева, иштта дукха кхы бараши. ...Докха сий деш лоархIаш ба гIишлонаш ю вежарий Хаджиев Шамсудини Хизари, доахандетташ бола южарий Гатиева Аьсети Мареми, токарь вола Дзортов, Грозненски районерча Молотов цIерах йолча колхоза председатела заместитель вола новкъ. Бугаев.

Грозненски, Советски, МолгIабекски, Назрановски, иштта кхы йолча районий партен райкомаш а, райисполкомаш а республика вIашагIйолларна доагIача тайпара гIулакхдеш деш я. Цу районашка хIанзе а берригаш хьатIа баьхка нах белхаш тIа дIатIабахаб.

Цунах тарра моттигаш я цхьа йолча районашкахь баха хьатIабаьхка нах колхозеи промышленни предприятешкеи, цхьа ха яллалца белха дIацаэцаш, цунга хьажжа мара общественни пайдан а къахьегархой а хургбац царех.

Къаьстта во да из гIулакх Шолж—гIалий гIарча предприятешкеи, гIешлонаш хьалъечеи. Городерча цхьа йолча предприятешеи учреждениешеи цхьаь цаI нохчо, гIалгIа белха дIайийца вац, хIаьта а ССКП-ек горкоми исполкоми селла лертIа доацча гIулакха духьал хIама деш а яц.

Эггара кертера а хьалхагI кхоачашде деза баха хьатIабоагIача нохчаштеи гIалгIаштеи цIеношта кхоачам белга. ХIанз укх сахьте баха цIенош дар гIулакх чIоатIа лоха латт.

Нах баха цIенош дарна къаьстта тIехьайисай Веденски, Урус-Мартановски, Курчалоевски, Саясановски, Ножай-юртовски районаш. Республикерча совхоза управлене начальник волча новкъ. Беленко гIашлонаш хьалъяра гIугIишлонаш хьалъяра гIулакх лакх во леладу, иштта ва коньяки треста управляющий вола новкъ Карецкий а.

Цхьа йолча районашкахь наха цIеношде участкаш шой ханнахь хьатийда а яц е хьатедаш а яц. ДукхагI йола колхозаш гIишлохошта транспортаца новкъостал деш а яц, хIаьте гIишлони бригадаш вIашагI а йоххац.

Дукха цIенош дара гIулакх планаца кхоачашде деза, моттагий а юртий а планаш йоахаш, цIенош де дезаш йола моттигаш планаца къоаста еш дIа а луш. Цул совгIа цIенош деча наха, цIеной план оттае а новкъостал де а деза.

Нохч-ГIалгIай АССР гIишлений а архитектуран а гIулакхашта кулгал деш вар а (новкъ. Федотов) колхозашка деча цIеношта кулгал деш вар а (новкъ. Соколов) декхарийла ба уж проекташ а планаш а дIаялараl совгIа, ужаш кхоачаш еча метте технически йоххаш латтача а юртий планаши схемаши оттае а вIаштIехьа яха а. Шийна хьашт долча метте, Iаьдалага хоатновкъостал де а йолча а керда там а боацаш, планаца а доаьнна цаш цIеношде мегаргдац. Нохч-ГIалгIай АССР Оргкомитето яь решенеш бокъонца йизза кхоачашъе еза.

Наха баха цIенош делга дика вIаштIехьа дарrда, снабженчески а торгови а, строительни а, промышленни а организацеш, цIенош дерашта эшаш йола хIамаш ший ханнахьа хьаелга а юрташка дIахьолга, йохкалга вIаштIехьа даьккхача, хьалхагI цIенош хьадеча метте эшар царга дIа а кхочийташ.

Промышленноста строительни материалий управленен а (новкъ. Орловский) топливни промышленноста управленен а (новкъ. Карлов) респотребсоюзан а (нокъ. Стерленко). Местни промышленноста управленен а (новкъ. Карпенко) хIанзалца шоашта тIабилла болх кхоачаш беш бац, моттигашкара гIишлени материалаш хьаярна а кийчярна а дукха тIехьабисаб, шоашта, карарча предприятеш бет-бетта планаш кхоачаш ца йирца Iома а венна, етта, тIаюла кирпишк елга а кIир йоккхалга а хьу кийчъелга а иштта кхийола гIишленашта эша хIамаш хьа — елга дохадаьд.

Дукха гIишленашта эша моттигашкара хIамаш е йиш я колхозашка. Укх шера цар е еза 3 миллион кирпишкии, 5 эзара тонн кIири, 15 миллион беда кирпишкаш, 500 эзара тIаюла кирпишки, 15 эзара кубометр гIулакха дIагIоргйола хьу кийчъе а еза цар. ХIанз из болх во вIашагI беллаб кийчъяьраш 25 эзара етта кирпишки, 2718 эзара беда кирпишки, 5324 кубометр гIулакха хьуи мара яц, тIаюла кирпишк елгеи кIир йоккхилгеи цхьанна а метте дола а даьдац. Цу гIулакха чIоагIа тIехьа йисай Гудермесски, Назрановски, Надтеречни, Сунженски районаш.

Респотребсоюза организацеш гIешлони материалаш хьатIакхохьара а, уж йохкара а дола гIулакхаш чIоагIа шорта леладу. Новкъостий Стерленкои Лосеви декхарийла ба геттара чехка цахаддаш гIешлони материалаш республикерча ерригача районашка йохкаргйолаш гIулакхаш нийсде.

Республике нах дика бахарнеи культурни гIишлонаш хьалъернеи йола вопрос аш кхоачаш юлургъяц хьехамаца нах кхетабара болх наха юкъе тоабарца мара. Из болх чIоагIа мела хилар хьахьокх баха хьатIабаьхкача нахах цхьабараш шоаш хьалхагI баьха цIенош а, бешамаш а хьаяла еза яхаш цу цIеношка бахаращца цатоамаш леладеш хиларо. ЧIоагIа тоам боацаш, хулигани гIулакхаш а леладу цхьабараша. Цу тайпара долча гIулакхашта цIаккха а раьза хила мегаргвац. ЧIоагIа духьал хила деза, республике мел дахача къамий къахьегархоша барт тайна цхьан беча белха духьле еш харцахьа лелача наха. Берригача а наха хьаькъал—кхетам луш бола болх шербе а лакхбе а беза, цу белха юкъе моттигашкара актив а наха лоархIаш—сийдеш бола нохчий а, гIалгIай чу а озаш. Вай мехка боахам а культура а тоае а лахкъе а масса а долча къамашта юкъера барт—безам тоабара а хьакъехьа йола партеи правительствои решенеш кхоачашъема-могга пропаганда лелае еза. Вай республике мелвахача сага радиога ладувгIа а газет деша а художественни а Iилман а политикан а юрта боахаман довзиташ долча кинога хьажа а научно-атеистически а докладашка а лекцега ладувгIа, йиш хургйолаш гIулакхаш оттаде деза.

СCКП ЦК-то а советски, правительвос а Нохч-гIалгIай АССР сихагI юхаоттайира чIоагIа уйла тIайохийт, махбаь варг воацаш новкъостал ду цар республика юха оттайира. ХIанз вай воаш а берригача къахьегамхоша а тIабийрза беча белхах тийша да кастагI республика юхаметтаоттаяр.

Вай республикан боахам тоабарна чIоагIа лоархIам болаш да парте а правительствос а промышленностеи гIишлений управленен хьакъехь яь решенеш. ХIанз Нохч-ГIалгIай АССР-е административно-экономически район йиллай, цучу халкъан боахама Совет вIашагI а еллай.

Промышленностан гIишлонаштеи доалдеш йола управленеш хувцаро деррига боахамаш лакхдарна партийнийи Советскийи, хозяйственнийи организацешта чIоагIа гIо а дергда, балхашта дизза кульгал а дулаpгда. ДIахо йодача хана цу белхаша вай республикан экономика лакхъергъя. Деррига советий къамаша гIоздаьннача дегашца дездергда Сийлахь—йоккхача Октябрьски революцен шовзткъа шу далар. Цу праздника сийна социалистически яхь лаьцача къахьегамхоша доккхий белхаш ду колхозийи совхозийи аренашка, предприятешка, гIишлонаш хьалъеча. Шеко йоцаш да вай республикарча къахьегамхоша из сийлахь доккха цIай доккхий белха толамаш дахарца дездерг хилар.

Ший болх ховш вола машиностроитель

Шолжа-ГIали тIарча «Красный молот» яхача машенаш еш йолча заводерча болхлоша соревновании яьй, белха хьалхале яккха республикерча кхыча заводашца а, учрежденешца а.

Шоаш хьал ийца болх йиълагIча цехан кузнецашеи, царегI тарра кхы болча болхлошеи дика чакх баьккхар, цар белхах 120% хулаш май бетта. ХIанз хьахиннача июнь бетта а цар белхаш дика лел. ХIара болхло ше кара лаьца болх дIа хьош ва. Декабрь бетта пхийттлагIча дийнахь шера йоагIаш йола план дIалулга чIоагIдеш а ба, сийлахь— доаккха Октбаран шовзткъа шу дуза ха езъеш.

Цу барт тайнача дезалла юкъе ший белха дакъа дIахьош а болх дика ховш а ва, цига мастер — инструментальшикал болх беш вола гIалгIай веза воI,, новкъост Дзортов Аьдил—гири.

Завода хьакимаштеи, болхлоштеи из везалуш хиларца, еррига уйла белхаца йолаш хиларца, ший хьалха-тIехьа де дезар ховш хиларца, тахан болх дика лелараrI са ца тувш, кхоанен уйла еш халарца Аьдил—гире болх дика лел.

Маьхка — даьттан рабфаке дийша ваьлча Аьдил—гире, эггара хьалха ший болх дIаболабир учетчикал производственни отделе, Киргизе, Фрунзе цIерагI йолча сел-хоз-маше.

Болх булуш, белхах кхеташ а хиларца завода администрацес загатовка еш йолча участке мастерал вахийтар новкъост Дзортов. ТIаккха дукха ха ялалехь начальник смена ваьвар цунах.

Жоп тела а ха а безаш болча белхо хайтар Аьдил—гирена дIаха деша дезалга. Цул тIехьагI сайран дешаш йолча Фрунзински индустриальни техникуме из деша вахар.

Техникуме дийша ваьлча новкъост Дзортов, начальника заместителал кузнечно прессовочни цехе вахийтар. Киргизера цIа а вена Шолжа—гIали тIарча «Красный молот» яхача заводе болх беш из вола биъ бутт мара бац.

Цу кIезигача хана Аьдил—гирес ше болх безаш а булургболаш а волга дIахайтар шийна тIабеххаьча хьакимаштеи ший карарча болхлоштеи. Цул совх Дзортов чIоагIа эздел долаш а болхлошта хьехам луш а ва.

Дукха ха йоацаш хиннача собране Аьдил—гирес хьаькъал долаш къамаьл дир. Цо йоахар массанега инструменташ, материал, кхы бола гIирс а лора бе беза вай.

Начальника цеха цкъаза оал, собране а кхы йолча меттиге а новкъост Дзортовна тIа дилла хIама даь даьннар мо да, аьле.

Цу тайппара Дзортов болх ховш а болхлошта везаш а хьаькъал долаш а новкъост ва.

А. ЖЕЛЕЗНЯК.

Нохч-ГIалгIай историн, метта, литературан Iилм-тахкара институто ший болх дIаболабаьб

Нохч-ГIалгIай АССР-а Оргкомитето июнь бетта 7-ча дийнахь постановлени яьй, вей Республикан историн, метта литературан институт юхайилла аьнна.

Цу институто ший болх дIаболабаьб Iилманца болх бергбола нах (Iилманхой) хьа а ийцаь.

Фу декхараш да цу институтанна хьалхашка латтараш?

Эггара хьалхара декхар — вей нохч-гIалгIай истори тахкар а из истори йовзар а.

Дика ховш да, нохч-гIалгIай къамо Сийлахьа — йоккхача Октябрьски революцен тIема чIоагIа дакъа лацар, Октябрьски революцен гIулакхаш чакхдаха, уж гIулакхаш чIоагIде баьча тIема сийдола дакъа лацар. Уж вей дийцаь гIулакхаш довза деза, царех вей тIехье кхетае еза, уж гIулакхаш дицдалийта йиш яц. В. И. Ленина гаргара новкъостий, цун ученикаш Серго Орджоникидзе, С. М. Киров бовзаши, царца тIем тIа лаьттаьи, цар хьехам нахага дIакхайкабеш хиннеи нах ба нохч-гIалгIашта юкъе. Цу нахага гIолла тохкаш а, йоазонца йола материалаш гулеш а 1917—1919 шерашка тIемаш лаьттаь моттигаш белгалаеш а, цу тIемашта дика дакъа лаьцаь нахи цар гIулакхаши тохкаш а бе беза Iилманхоша истори яздеш бу болх.

Сийлахь — боккхача Даьхена тIема дакъа лаьцар вей къамо. Дерригача дунен гIа цIи хезаь вола Ханпаша Нурадилов санна кIантий хиннаб нохч-гIалгIашта юкъе.

Дика болх бир из тIом латтача хана нохчий-гIалгIай къахьегамхоша, болхлоша, колхозникаша. Халача 1943 шера вей республико паччахьалкхана заготовкан план кхоачаш йир, 1943 шера а 1944 шера а доагIа ялат дIа а денна.

Уж гIулакхаш а тахка, довза деза.

Вей дай хана ден-хьа эрсий бовзаш, царгара кхетами, пайдеи эцаш хиннад вей къамаш. Эрсий паччахьа Iаьдало кагийча къамашта низаш даьд. Цхьабакъда, эрсий прогрессивни нах къамаш дезаш а, уж мукъа даха къовсам лоаттабеш а хиннаб. 1810 шера гIалгIай шоаш раьза хинна эрсий паччахьалкхе дIачубахаб. Чухьара а Теркайистера а нохчий баьхаб казакашца машар, доттагIал леладеш. Уж камашта юкъера доттагIал, вошал чIоагIду гIулакхаш а довза деза.

Вей нах безаш хиннаб А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Л. Н. Толстой. Цар шой йоазошна дукха дезаш дувц вей къам. Эггира хьалха нохчий металла йоазув даьр Л. Н. Толстой ва. Цо эрсий алпашца нохчий меттала яздаь нохчий иллеш да.

Октябрьски революци яьннача хана ден дукха дегIа енай вай литература. Из а тахка, довза деза. Нохч-гIалгIай меттаца дукха болх бе беза. Эггира хьалха вей алфавит (алпаш) тоаде деза. Из алфавит во да ала йиш яц, хIаьта а кхоачам боацаш хIама ш да цунца. Уж кхоачам боаца хIамаш дIадаьхача, Iомаде а, леладе а аттагIа хургда вей алфавит. Орфографи а (йоазон бокъонаш) хIанз а хаьлдаь белгала яь яц, кхы метала дика йоазувховчара а цхьатарра яздац цхьадола дешаш. Цудухьа нохч-гIалгIай орфографи а, орфографен словараш а (нийсача йоазон словараш). оттаде деза институто.

ТIехьа ца доаккхаш кхочашде дезаш декхар латт института хьалхашка. Из да школашта гIо дар: нохчий гIалгIай меттай планаш, программаш, хьехара книжкаш (учебникаш) яздар, нохча-гIалгIай меттала грамматика (метта бокъонаш). оттаяр.

Нохч-гIалгIай метта юкъе дукх а да гуржий, хIирий, гIумкий, эрсий дешаш, хIана аьлча нохч-гIалгIай гуржашца, хIиращца, гIумкашца эрсашца гIулакхаш леладеш, царца бувзам болаш лоалахой хиннадаь.

Сийлахь-йоккха Октябрьски революци яьлча мара хинна яц нохч-гIалгIай литература. Цу хана ден дукха никъ бенаб цо. Вей литературан юкъе хIанз иллеш, кицаш (баснеш), дувцараш, драмаш да. ХIанз цIи хезаь йоазонхой (писателаш). ба вей нохчий а гIалгIай а меттала яздеш, — хIаране ший тейпара йоазув да, ши-ший йоазон оамалаш я (стиль), шиший тейпара мотт ба, йоазув хозду бокъона ш я. Уж гIулакхаш а тахка деза. Дика мел дар, мегиш мелдар белгала даь хьаэца деза, кхоачамбоацараш, йоазув ийрча доккхар — дIадаккха деза.

Доккха декхараш да институтанна хьалхашка латтараш. Кхоачаш дулургдий хьоах уж институтага, аьнна хетаделча, тамаш яц. Уж гIулаккхаш кхоачаш дулургда Институтага цунна ший декхараш бокъонца довзе, уж декхараш кхоачаш де наькъаш цо лохе, ший Iилман болхлоех кхоачам ца беш цу белха вей республике а СССР-е нохч-гIалгIай историца, меттаца, литератураца интерес йола нах — Iилман болхлой.

Филологически Iилман кандидат
Д. МАЛЬСАГОВ.

ГIалгIай иллиалархо

ГIалгIай йоазонхошта юкъе гуш йола меттиг хьалаьцай халкъа иллиалархочо Хамхоева Ахьмада, цун йоазоша — иллеша нохчаштеи гIалгIаштеи вовзийта ца Iеш, кхыча къамашта а дIавовзийтав из.

Ахьмад ваьв 1910 шера, Нохч-гIалгIай АССР-а, Пригородни районе уллача ГIалмисте яхача юрта. Эггара хьалха юртара школе яьккхар цо. ЧIоагI хала дар зIамига волча хана денз хьа даьх къаьстача Ахьмада вахар революци ялалехь. Ира хьекъал долаш вола кIаьнк нах цецболаш хоза къаьнара къаман иллеш оалаш а, ше иллеш яздеш а вар. Ахьмада цаметта хатар хилар — ялхайтта шу даьлча бIарга са дайра цун. Дог ца эккхаш, Советий Iаьдало еннача паргIатонца, ший даьй-мохк а, къама а дезаш волча Хамхоева Ахьмада, дIабихьар иллиалархочун — йоазонхочун болх.

Ахьмада йоазонаша дувц паччахьа къизача ханар наьха вахар, Октябрьски революцено адамашта паргIато ялар. «Ши зама» яхача стиховторене тIа яздаьд цо:

«Яхача къизача замах яхар вий,
Адамаша шийна кхайкаяь
Ленина парти нийса эттар,
Къамех ше беш доттагIий.

Дукха яздаьд цо советий Iаьдала низ а, сийле а ювцаши наьха патриотизм ювцаши иллеш. Царех цхьадараш «Советий Iаьдалах дола илли», «ТIемахочунах дола илли» да. Цун йоазонашта юкъе йоккха моттиг лоац лирически иллеш: «Езача йоIах», «Зайда», «Иола сога». Уж сакъердаме а, наха дезаш а иллеш да.

Хамхоева Ахьмада творчествох керттера моттиг хьалаьца да цун Ленинах а, партех а яздаь дола «Ленина дагалацарах дола илли», «Ленинах дола илли, «Ираз дола мохк» яха иллеш.

Ленинах язду цо:

«БIаргаш сийрда цо вай
даьхар,
Нийсонца цо наькъаш
дехкар,
Ираз долаш боахам
тоабир,—
Деррига из даьр Ленин ва».

Иштта хестаю Ахьмада илле мугIараша вай сийлахь парти:

«Деза моршал хьона хилда,
Сийлахь йоккха компарти,
Балех мукъа тхо дахарна,
Ираз долаш кхедарна».

ХIанз Ахьмад Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен халхареи иллейи ансамбле дакъа лоацаш ва. Цига воллашехь а ший йоазонхочун болх бу цо.

Сийлах—йоккха Октябрьски революцен шовзткъа шу даларах стихай цикл арахеца лаьрхIа ва Хамхоев. Кхыболча гIалгIай йоазонхоша санна, дIахо йодача хана дергда халкъа иллиалархочо Хамхоев Ахьмада советий паччахьалкхен боахам лакхбалара а, коммунизм оттаяра а хьакъехь йоазонаш.

ХЬ. ГАЛАЕВ,
Сурта тIа: Хамхоев Ахьмад
Сурат даьккхар Елизаров В,

ССКП обкома бюро

Нохч-ГІалгІай гІишлой управленен шоллагІча треста, шой маьхка оха цІа баьхкача нохчий, гІалгІай дезалла цІенош деча, Гудармесса районерча Чкалов цІерагІ йолча колхоза болхалошеи специалисташеи новкъостал де доладар КПСС обкома бюрос могаду.

Обкома парте бюрос тІадиллад, промышленни предприятештеи, транспорта а строительни а организацештеи гІалгІаштеи нохчаштеи цІенош деш, йола бригадаш вІашагІто харна а бригадера нах Іомабарна а говзал йолаш бола инструктораш бахийтарца новкъостал да.

Цул совх промышленни предприятеша цІенош деш болчарна новкъостал дергда гІишлош ярна материалаш телерца.

Юрта цІенош хьалдар сихдергда вай!

Коммунистически партеи Советски Правительствоси юхаметтаоттаяьй Нохч — ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика. Вай наха доаккха дикахетар да из. Доаккха баркал да партена а правительствона а.

Тхо, Чкалов цІарах йолча шолхоза тІа цІадаьхка нохчий, цІакхачарца балха а дахад, цІенош де а доладеннад. Тха къахьегам безаш а, массане лорхІаш а болча колхозникаша: Шамилов Мутатеи, Асхьабов Хьамидеи, Эдальсултанов Джукусеи и кх. д!.. шой боаккхий хиларга цахьожаш, укх шера пхе бетта 225—270 къахьегама денош даьхад. Дика белхаш ду дуккхача кхыболча колхозникаша — нохчаша.

Колхоза кхашкеи, доахан фермашкеи доакъар Іалашдеча бригадеи белхаш даь ца Іеш, тхош мукъа долча сахьаташка — Іуйранеи сайранеи — цІенош ду оаха. Цу гІулакха тхона практически гІо ду колхоза правлене. ЦІаденача ийс цІено дахчан цІеной гомаш ийцад, цар цІенош хьалдара гІойле а ю, болх сих а бу. Колхозага гІолла оаха ссуда а, материалаш а ийду. Тха дахара гІулакх ларттІа вІаштІехьа даьнна дІаотташ латт. ХІанз тха Белоречье яхача юрта (Иласхаюрта) 50-л совх цІеношдераш ба. ЦІенош ду оаха тхой кулгашца, тхаш дахачур материалаш а лех, бийда кирбишкаши, карташи ю. Халонаш дукха я, яле а, тхо уж халонаш эшаеш да, эша а ергья. Гурахь сийрдачеи дІайхачеи цІеношка чуховшаргда тхо.

Дай-Мехка цІабаьхкаб ит-эзараш нохчий а гІалгІай а. Тхона ма-харра, дукха нах ба хІанза а цІенош де болабаланза. Кастта хьатІакхоачаш гуйре а, Іа а да. Чехкка хьалде деза культурно вахарволш хоза цІенош. Изза мо сомий гаьнаш йогІарца хозъе еза наьха бешамаш а, колхозаш а.

Хьаэттай ялташ чуэца ха. Кхашка кхачаш лат хьийкъа ялаташ. Ала деза, вайна юкъе колхоза болх ца беш нах ба. Цар шоштеи юкъара боахамаи зе ду. Вай массава а, дай — маьхка цІадехкараш, балха арадовла деза, ялат чуэца а, дІайийна хІамаш Іалашъе а, доакъар кичде а деза. Оаха, чІоагІа раьза хинна, хьаллоац Сунженски районерача Орджоникидзевски МТС-н механизаторий патриотически хьалхале. Цар лоаццача хана, доа ца деш ялаташ чудерзде а, хлебозаготовкай план ханал хьалхах кхоачашъяра республикански яхь йолаьй.

Сунженски механизаторий кхайкама жоп а луш, оаха, кхыболча тхой Чкалов цІарах йолча колхоза колхозникаша санна, ларттІа ялаташ чудерзде а, цІенош хьалдар сихде а социалистически яхь лоац. Тхой колхоза тІа цІабаьхкача массаболча дезалашта цІенош а, бешамаш а хулитаргда оаха.

Тха колхоза тІа цІабаьхкача нохчаша колхоза правленеи эрсий колхозникийи гІонца, укх шера бІаь цІа дергда, царех 80 цІа Сийлахь — Йоккха Октябрьски социалистически революци яьнна шовзткъалагІа шу дузуш даь даргда.

Юрта цІенош хьалдар сихдарнеи оахош тІалаьца декхараш кхоачашдарнеи Шолжка-гІалийтІарча промышленни предприятешкарча а, гІишлонаш хьалъеча организацешкарча а, машина наькъа транспортерача а болхалоша тхошта, вежараша санна, гІодерг хиларах догтийша да тхо. Тхона беза инструктораш — бригадираш, печникаш, плотникаш. Материалаш хьатІакххахьа транспорт еза. ГІишлонаш хьалъераша корий рамаши наІараши, кори а наІари а санагІаши хьадоре бакъахьа хетар тхона. Цу хІамано тха белха доаккха гІо дергда.

Хий юрта гаьна да. Цо цІеноши коара помешенеши хьалъяра чІоагІа новкъало ю. Дика хургдар, бурув теха скважин яьккхача, е Мечик яхача хитІара трубопровод йиллача, насосни а йилла, хий хьаІийташ йола отстойникаш яхкача. Тхона тоъац гІишлонаш ешъйола материалаш, кораштеи наІараштеи, ийнаштеи езаш йола хьу. Респотребосоюза кулгалхой декхарийла ба хаданза тхона строиматериалаши кийча столярни изделеши лоаттаяра къахьега. Иштта тоаде деза промышленнии продовольственнии товараш дохкар гІулакх.

Нохчий, гІалгІай! МаІанах, кхалнах! йижарий, вежарий! Даьй — Маьхка цІабаьхка кагий нах, мехкарий! Барттайна юкъе гІо колхозии совхозии къахьегама вахара, хьаьнал болх бе кхашка, фермашка, хьалде шошта даха цІенош. Кердача юрташца, сомий бешамашца, зизашца хозъе Нохч-ГІалгІай республика. Ираз долаши сакъердамеи дахар халийта дезараш вай вож да! Шо шой болхашка дІаотта доттагІий!

Гумсерча района Чкалов цІарах йолча колхоза колхозникаш: **Шамилов Мухат, Эдильсултанов Джуну, Асхьабов Хьамид, Хаджимурадов Дж., Магамадов** Шарипп, **Салтмурадов Амат, Товзиев Хьусен, Бисиев** Зайнди, **Ахматов** Шарип. **Ешурцаев** Магомед, **Хаджимурадов** Бата, доакъар Іалашдеча бригада бригадир вола **Усманов Ахьмад**, тока заведующи вола **Эльдаров** Кори, полеводчески бригада бригадир вола **Багиев** Шалхим.

Бригадан дикагІа бола каменщикаш Бура Джамалдаеви Хизар Хаджиеви. Цар балха нормаш даиман тІехкхоачашъю хьабеш бола болх Іалаьмате дика а беш.

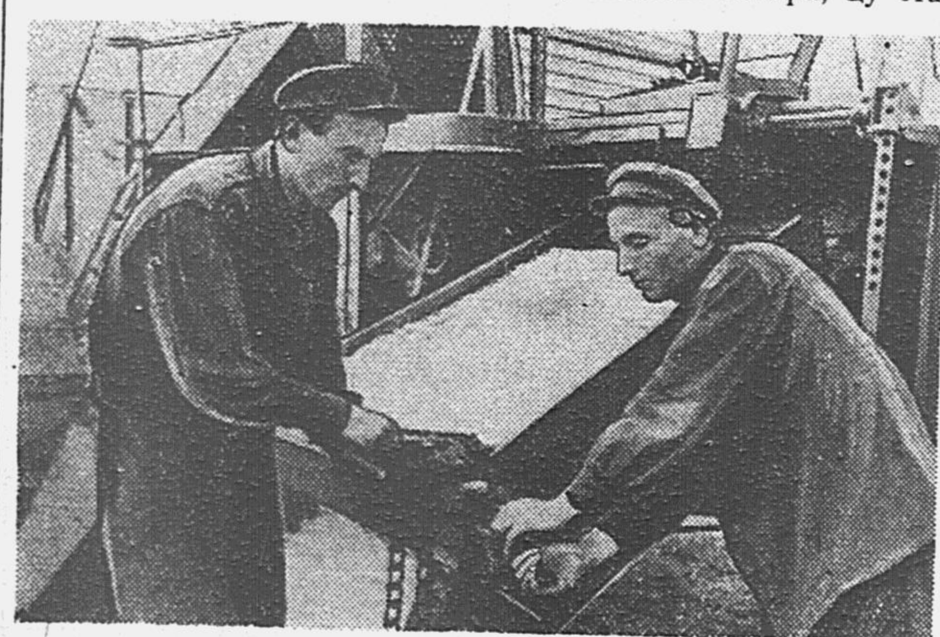
Нохч—ГІалгІай АССР-а кхашка

Шозза дукхагІ тІабахийта низ

ЧималгІе яха юрт—эггара хозагІ йолча юртал — хозагІ моттиг я Сунженски районе. Из улл йІаьхъенна хозача арен тІа, петраш тІаяьннача лоамашта кІал.

Дукха ха йоацаш хьалха ЧІималгІе ах бІаь а дагІацар цІа. Бакъда, хІанз шозза дукхагІ Іайнаб цига нах Казахстанера цІабахкарца. ЦІабаьхкараш—гІалгІай ба, шозй даьхе кхаьча раьза болаш, колхозе чубахаб уж, эрсашцеи, украинцашцеи, къахьегаш боахк Молотова цІерах йолча сельхозартеле. Дукха ба царна юкъе ший низ а, дегІ а ца кходеш болх беш бола нах, цу наьха цІераш сий долаш а я.

Укх деношка колхоза шера яьржаь уж аренаш белхо чулостаяьй керда ялташ чуэца. Болабаьб мукх хьакха. Ялат хьокх — раздельни методаца.

Геттара дика кийчбеннаб ялат чуэца комбайнераш Орджоникидзен цІерах йолча МТС-нанас баь вежарий Ахьмади, Зяудини Хаюрини. Уж дика опыт йолаш, машина чоалхех дика кхеташ механизатораш ба, цар шоашта чІоагІъяь комбайн РСМ-8—болх бергболаш нийсъяьй, тоа а яьй.

Цар дукхагІ подборщик кхестаргйолаш, 13 — церг йола вал дІа а баьккхаь, 9 церг яр оттабабьб. Болх тахка а мишта лел а хьажа араяьккхача агрегата дика леларгйолга хьахайтад.

Вежарий Хаюрины сагота хьежаш ба, шоашка сихах ара довла агрегатаца кхашка аьнна, команда яларга.

Амма, из команда луш яц, мукх — бокъабенна бац. хІана аьлча, ди хьалхагІ хьаккха ца йоаеш цар цІаькха а, цІаькха а тохк комбайна уллатт.

Болх сеца, са лоІаш Іеш, вІаьши къамаьлаш дувзаделар тха. Ахьмада шийна керда ялат мишта хет а, шоаш юрта бахача наха безаме тІаэцар а дийцар.

— Со цІа венав сай дезалца март бетта, — аьлар Ахьмада. Кхо цІа дола цІенош даь чухайнав со, етт а, котамаш а долаш да вай, кхы боахама эшаш дола хІамаш тоалуш латт».

— Дег тІара чІоагІа раьза волаш баркал оал аз колхоза правленена, — аьлар дІахо воккхагІ волча Хаюрина, цІа даьхкача тхошта даьча гІулакха, хьожаш хилара, цу тІа а баркал оал аз колхозникашта Михал Поповна, Василий Шевченко, Иван Шалашина, кхы бараштa а, цар вежараша санна тхона цІа деш даьча новкъостала.

Ялат чуэцар хьакъехь къамаьл доладеш, Хаюрина Ахьмада, комбайна тІа чІоагІъяь йолла табличка хьахьекхар тхога. Табличка тІа цІеча шаькъаца язъяь цифраш латтар, социалистически яхье болаш, гамхошца ялат чуэца арабаьннабар колхозера кагий нах, маьхкарий. Ши-ший участкаш тІа кадай, кІаьд ца луш къахьег Баркинхоева Марета, Терхоева Паьтимата, Хаюрина Мината, Калоева Лидас, Терхоева Хьавас ишта дуккха кхы бараша а.

ХІара колхозе болх беш йолча зІамигача кхал сага 4,5 гектар генарге а 1,5 га хьажкІа а хьожаяьй лело.

Маьхкараша чІоагІа безаме, раьза болаш гІулакх лоатто тІадоагІача ялатана, дикагІ из дегІа доагІаргдолаш. Цар ханнахь шозза оасар а даь чакхдаьккхар, ялат хьокхача ден цаІ мо, масса а кхашка ара а баьлар, колхоза новкъостал де керда дика хьийкъа ялат гулде.

Марсаш бе а дехка, мехкарий кІа хьокхача машинашта тІехьа лелар, цар юхе дисаь канаш хьокхаш.

— Цхьа ка, цхьа буртилг ма бовлба ялатий, — аьнна оттадаьд колхоза правлене. Из декхар оаха кхоачаш а дергда, — аьлар цІенача эрсий меттала Колоева Лидас.

— Къонеи, бІарг сирдеи болболча оаха ца дича хьан кхочаш дергда уж мо гІулакхаш— аьлар ПаьгІамата. Иштта бегаш беш, белаш колхоза кхашка гІолла дІахо болхар маьхкарий болхбеш.

Цу къонача колхозникашка кхоачаш де деза декхараш лоархІаш. Вежараша Хаюринар тІалаьцад 8 дийнахь 300 га ялат хьакхар а, цу тІара 4000 центнер бурилгах дола ялат чудар а. Из декхар кхоачашде дукха низ а хьинар а хила деза. Бакъда, вежарий Хаюринар шоаш денна дош кхоачаш дерг хиларах тешаш бар.

— «Тхона новкъостал хургда, — аьлар Ахьмада, цкъалетаь, Казахстане болх бе Іамарца, опыт хиларца, шоза лагІ-летаь, тхо цІа даьхка, тхой безаме чу дахаш хиларца.

— Масса а юртарча къахьеладийгІача, цар чехка, кадай беча белха зем баьккхача, тийша хила мегаргвар укхаза ялат цІена чуэцарг хиларах. Тешалора, цу Молотова цІерах йолча колхоза деррига ялатгоа ца деш чуэцарг хиларах.

И. ГОГУН.

Сурата тІа: (аьрдехьара) Ахьмад, Заьудин Хаюрины комбайна РСМ-8 юххе. (аьттехьа): кагийча наьха звено ялат чуэцаш. Аьрдехьара аьттехьа: Марет Баркинхоева, Паьтамат Терхоева, Минат Хаюрина Лида Калоева, Хьава Терхоева.

Фото **В. ЕЛИЗАРОВА.**

ДІаяхача хана хиннача вай республикан революционни гІулакхех

Долакха-юрта хинна тІом

1919-ча шера гІалгІай къахьегамхой совети Іаьдал мара дезаш бацар. Классан тІом мехка юкъе ирлуш латтар. Коммунисти парти берригача лоаман къахьегамхой барт цаІ беш, уж вІашахтохаш яр. Эрси мехка Деникин, Колчак, Юденич яха инаралаш Советски Іаьдалах латаш бар. Царна новкъостал деш капиталистий паччахьалкхенаш яр.

Цу хана бена хьаэттар Долакха — юрта Деникина бІу. Гейман яхача инарало, Берса юрта Іо а хейна, хабар дайтар гІалгІашка, чехка БуротІа мел вола большевик лаьце хьава, гІалашкара арабаьха казакаш а юхачубахийта, помещикашта, казакашта мел хинна зе юхаметтаоттаде, Деникина бІу шой мехка гІолла чакхбалийта — аьнна. ГІалгІай дукхагІа бола базархой, кулакаш, эпсараш из хІама тІалаца раьза бар.

Цар доттагІий бар деникинцаш.

ГІалгІай къахьегаш мел вар из тІа ца лаца вала кийчча вар. Из гІулакх къоастаде Мочкъи-Юрта нах вІашагІкхийтар. Цига вера большевик — Орджоникидзе, ЦКа парте вайта. Цо аьлар гІалгІашка: «Фу ях оаш, новкъостий, гІалгІай! Тахан шун шоай кара да хІама къостадар. Деникина бІу Долакха-юрта кхаьчаб. Цар дейта хабар миштад ховш ма дий шо. Хьалха шой фоартан тІа иллаь дукъ, паччахьа Іаьдал, казаки бокъо юха тІалаца шо раьза дале, цар яхар дергда оаш. Цу дукъа кІалъотта шо раьза деце, вей цхьааш хинна моастагІчох латаргда. Фу ях оаш, гІалгІай-аьнна, из кхайкача, Уварова беша а ара а лата кийчбенна мел лаьттача гІалгІашка цхьатарра цІогІарч лилхар: ДІабаха тхона моастагІий, помещикаш, эпсараш! Лергда тхо цар хоамат юха кач ца йолла,— аьнна. Цар жоп хезача, Сергой Іаьржа бІаргаш сийрдадаьнна Долакха юртагахь Іохьежар. Цун бІаргаша йоахар: «ХІанз ховргда вейна котт малагІаш боал!»

ГІалгІаша денна жоп хезача Деникина инарала кулг лостадир ший бІега: «Іошаьръе гІалгІай юрташ», — аьнна. Болабелар тІом. Летар гІалгІай. Летар Деникина бІу. Цу дийнахь дукха зе даь юхатехар вай моастагІий. Садейра. Бийса а хинна тІом сецар. ШоллагІча ден етташ йоккхий топаш а, топаш а, пулеметаш а йолаш, атак йир кІейбараша. МоастагІашца шалташца царна юккъе чуухаш латаш бар вай цІе партизанаш. Цу хана БуротІара цІе эскар кхаьчар вейна новкъостала. Йолаелар вай оагІорахьа йоккхий топаш. Йийттаь, боабаь экккадир вай тІаккха кІейча банди ескар.

Иштта чІоагІа беча тІемо латташ кІира совх ха яьккхар. Цхьан ден гобаьккха тІабоагІаш латтар Долакха-юртаи. ТІой-юртаи Деникина бІу. ТІема гІирса чІоагІа кийчбенна бар уж. Цар мо кийчо яцар вай гІалгІай цІеча эскархой: пхо, герз кІезига дар, цІе эскар вейна юкъе кІезига дар. Из ха а ховш, моастагІчун бІу мейрабувлаш тІагІертар. Шинна а юрта мел бола нах чулоацаш гобеш латтар моастагІ. Юрташ карайолхаш латтар... Дорхбенна гІалгІай къахьегамхой лата кийчбенна бар шоай а, цар а декъи Іодахка. Цхьабараш топаш юзаш тІом кийчбеш бар, цхьабараш патронаш кхоача а енна, шалташца дов де дегІалбаха кийчлуш, чокхе Іержаш юхаехкаш бар. Хоадам бергбола сахьат тІаотташ латтар. Цу хана цІаьхха дорх деннача ломага санна цІогІа даьлар: «ХІай, моастагІий яІ, моастагІий! — хІама а дергдац оаш!» — аьнна.

Цецбаьнна нах дІахьежача царна дайра диццургдоацаш сурат. ЦІеча дина а вагІаш юртара баьри араийккхар. Говра фоартан тІа Іотессаь дирст а йолаш, окопех тІехъийккхар из. Хьежаеш етташ топ а йолаш моастагІашкахь чухеххар цо говр. Чухьелха кийча баьгІа гІалгІай, окопашкара арабаьнна, цІоз мо латтача моастагІчоа тІаболабелар. Малх чубузаш латтар. Лоамаш кхейкадеш вІаьшкаетта йолаелар тІемахой топаш. Букъ берзабир кхеравеннача моастагІчо. Говр хеххаш, юккъе чуухаш топ етташ хинна баьри вежар эггара хьалха. Из мейра новкъост вежаь бІарга вейначул тІехьах гІалгІаша баьча тІемо боабаь моастагІий хІанз а бувц мехко.

Ший са а дехкаь, кІалъюсаш лаьттаь вей юрташ кІалхара йоахаш, мейра летаьча баьречун цІи — Элмарза яр.

Цу тайппара майра болаш латаш цу кІейча эскарах бейна а, хІанз дийна болаш а дукха ба гІагІай—нохчи кІантий. Цар сий ма довлда дуне мел латта!

О. МАЛЬСАГОВ.

ГІишлонхой бригадир Хаджиев Шамсудин

Шолжа — ГІалина юккъе, Красни фронтовики улица тІа, хьадеш лат доккха цІена цІенош. Ужаш да — вей городерча дукхаз вІаштІара даьча доккхача дукхача цІеношта юкъе, город кхы а хозъергйолаш, бахара наха кхы а йоккхагІ паргІато а лургйолаш дола баха цІенош.

...Механизмаша нийса цІена болхбу. Низболча гІалан крано хьалтел кирпишкех йиза яьшкаш а вІаштара деча цІеношта юкъерча тховнашта а кІийленашта а ехка йоккхий Іаькъаш а. Низболча, дика дегІах тоавеннача, зІамигача саго кулгал ду механизмашта а царга болхбейтача наха а. Цо кулгал деш деттача цІогІага а, телача командага а ладийгІача кхетадергда гІишлени белха тІа из керда саг воацалга. Из дош ше бакъде воаллаш санна, 12-ча гІишлой треста участка начальника — инженера Харин Иван Ивановича аьлар:

— Бригадир Хаджиев Шамсудин дика техниках а кхеташ, хьаькъалца болх вІашагІболла а ховш, дика командир ва.

Къахьегача нохчи дезала юкъе хьалкхийнача Хаджиев Шамсудина дика дешар фабрики — заводи школе а, иштта дика доладир цо къахьегама гІулакх а. Цунна кастта тІадилар кагийча наьха — комсомола бригадана кулгал делга. Из дар Восточни Казахстана областе. Хаджиева а цун новкъосташа а хьаяь дукха керда гІишленаш яр, царна юкъе Лениногорский ТЭЦ а, ремонтно-механически база а, масехк школа а дукха баха цІенош а долаш. Уккхаза «Лениногорскстрой» гІишлени тресте, кагийча наьха-комсомоли бригадас а цун кулгалхочо а хІанзара техника а индустриальни къахьегама хьалхалелелаю методаш а Іомайир. Шой говзал а опыт а сов а йоккхаш, Іоа а еш, цар а шоашта доагІа дакъа лаьцар гІишлени техника тоаерна а къахьегаман производительность лакхъярна а.

ССКП Центральни Комитето — бей аха гІо аьнна кхейкача, «Лениногорскстрой» тресте хьалхале лелаю кагийча наьха бригада гІад а яха яхар бей оахача къахьега, цу шаьрача аренашка партес а правительствас а ялат хьувкъаде а шортта даа хІама а промышленностен сырье а хургйолаш къахьега бахийтача наха чубагІа цІенош а производственни цІенош а де.

Калинина цІерагІ йолча совхоза а, Восточни — Казахстана областерча колхозашта а гІишленаш еча бригада шийна тІалаьца гІулакх дизза кхоачашдир, Нохчи—гІишленахой къонача коллективан сийдола цІи ерригача республике дІахезар. Дахача шера декабрь бетта къонача патриото шийна тІабилла болх тешаме, Казахстана комсомолий Центральни комитето совгІата сийдола грамота елар бригадан коллективана. Бригадира шийна дуккхаз а тийннай сийдола грамоташ, цун цІи дІаяьзъяьй «Лениногорскстрой» гІишленахой сийдолча книжка тІа. Из иштта хала доагІаш а да, шийна тІабила болх тешаме, цІена, дика кхоачаш беш бола нах вей маьхка лоархІаш а сийдолаш а ба.

Дукхабезача ший Нохч—ГІалгІай маьхка цІавеча, Хаджиев Шамсудин а цун къахьегама новкъостий а сихбенна болхбе болабелар. Цу хьакъехь цо ше аьлар:

— Вей бригада Казахстане къа во хьийгадац, укхаза болх кхы а дикагІбе беза вей; берригача Шолжа гІаличурча нахах дІа а кхитта, Нохч—ГІалгІай республикан столица хьалйиза еза хозача дикача цІонойгІа, чубахача наха дикал а хургдолаш.

Из виззача патриота къамаьл да. Цун кертерадар да, хозача дешашта тІехьа дика гІулкхаш хилар. Красни фронтовикий улица тІа пхезза вІаштарадаь цІенош деча комплексни бригадана керте эттар Хаджиев Шамсудин. Цун еррига а коллектив, дукха ха йоцаш Казахстанера цІабаьхкача нохчех вІашагІа елла я. Хьалха уж цІеношдеш кхоъ бригада йоаллар; каменщикийи плотникийи тейптейпарча болхалойи. ХІанза цига болхбеш комплексни цхьа бригада я, цунна кулгалду цхьан саго, гІишленахошта вовзаш цхьа командир мара вац. Укхаза цехий интересаш яц, массане а цхьа интерес а цхьа гІулакх а да — бетта йиалагІ а пхелагІ а этажаш яь йисте яхар а, цунца цІеной гІовнаш даьдахар а.

Тейп-тейпарча болхлой гІишлений комплексни бригада вІашагІ йоллaрагІ беркат доал, цу гІулакхо йишхулийт ханна эшача белха участке болхлой дІаотабе. Цу тейпара белха эшача метте болхалой дІаотІабе йиш я, дукхагІ болча болхлошта цхьа говзал хейна цаІеш дуккха а говзалаш ховдаь.

ГІишленхой бригадир Шамсуди Хаджиев (аьрдехьара кхолагІа латтар) ший бригадан членашта Алихаджиев Мовлада, Алихаджиев Халена, Мерсиев ИсмаІалийна задани луш воал.

Бригадира вешийна — Хаджиев Хизарина хов каменщика а монтажника а строповшика а плотника а болхбе. Бураи Усаи яхача Жамалдаева наькъен вежараштa каменшика а монтажника а плотника а болхбе хов. Царна санна тейптейпара белхаш де ховш Арсакиев Мухади а, кхибараш а ба.

Ший йоккхача белха опытах пайда а эцаш шийгара дукха, дика керда говзалаш гІишлени белха юкъе йихьай Хаджиева Шамсудина. Комплексни бригада вІашагІ йоллaрагІ ялх болхало кІезигагІ эшаш гІулакх эттад. Кирпишкий цхьа мугІ бехкаш пенаш доттар тІара дуккха мугІараш доттар тІа Хаджиев валаро болх чІоагІа сов баьккхаб. Производственни операцеш вІаштІехьа хургйолаш дукха уйлаяь тоаьйй.

— ХІанза масса а хана гІишлена тІа хала везац са, — йоах участка начальника Харина. Хаджиев чертежех а дика кхет, белха дика кулгалде а хов. Цун коллектив чІоагІа вІашагІъелла а дика дисциплина йолаш а я. Тресто ший ханнахьа гІишленашта эшаш йола хІамаш дІалойя, бригада шийна тІалаьца болх ханнахьа дика кхоачашбергба.

ГІишленашка, коллективни бригадаш вІашагІйохкара опыт, чІоагІа уйла а яь, массанахь а дІайоаржае еза.

Новкъостий гІишленахой! Хьалхале лелаю къахьегама методаш юкъе йоалае гІишлений белхаш тІа, ханал хьалхагІ кердача гІишленашка нах чуховжаргболаш къахье[...]

Октябран бийса

Хь. Осмиев

Цу Смольне чу
Кхаьчар Ленин.
Цига сийрда лампаш йоаг.
Чу,
Ара,
Iоа,
Хьалла
Халхъан бIаргаш,
Сийрдадаьнна,
ЦIера ала санна доаг.
Михо хьоабаь
Форд ше санна,
Массе мотте адам хьув,
«Ленин кхаьчав
Йоах указа»,—
Шоайла кхааш доаха
лув.
Доккхач дуIан
Дорха телгIе
Цу Зимнегахь йолалу,
Бийсан боадо
ИоаттIаш даьнна
Таташ феца оагалу.
Ди да къувкъаш,
ТIоа ба сегаш,
Цу Нева тIа сердал ювл,
Шоаш бо-болча,
Унзарбаьнна
«Мехка даьшка» узам
бувл:
— Ер фу ди да
Гурахь къувкъар?
Иншта хулаш хиннадац,
Гуйран хана
ТIоа сог, аьнна,
Сона цIаккха хезадац...
ТIаух салтий,
ТIаух болхлой,
ДуIа тIа-тIа михьар доал,
Цу Зимне чу
Iеш хиннараш
Кхы а чIоагIагI корзагI
боал.
— Кораш къовла!
ЧIегаш тоха!
Ер мух вайна дикан бац...
Кораш къовлар,
ЧIегаш тохар
Цу дуIанна кIаттIа бац.
Тховсар даьнар —
Чона бечош
Йоахаргйола дуIа да,
Хьалха-тIехьа
Санна доацаш,
Революцен дуIа да.
Керда вахар,
Халкъан ираз
Кхолла аьнна даьнна да,
Халкъан бокъо,
Кортамукъал
Яьккха даьлча дужаргда.
Лаба йоаца
Кий а туллаш,
Матрос цIагIа дIачувоал,
Шишша бомба
Хьан а уллаш,
ТIехьа-тIехьа салтий
боал.
— Лийца да шо!
— Шун бокъо яц!..
— Бокъо укхо йоаккхаргья! —
ДIахьохкъ царга
Шийбе йоалла
Топ. Из царна унзар я.
«Даьшта» хоалуш,
НаIрал арахь
Топий аьшкаш шийла
къег,
Кортош — Iочу,
Кулгаш — урагI,
Денал деха цар ка эг.
— Долле хьалха! —
Болалу уж.
Букъ тIа топий бовхьаш латт.
Рузкъан дьаша,
Дошон лаьша
Мехка ду доал цу бусс хад.
Бийсан боадо,
Унзаръяьнна,
ТеIаш, тебаш, тIера йоал,
Са Дайъ-Мехка
Сийрдаьнна,
ГIоза Iуйре гучайол
Смольни. Ленин.
Цун новкъостий.
Бал-баьннараш цига болх.
Керда зама
Оттар хайташ
Ще байракхаш урагI йолх.
Цхьанна къаман,
Цхьанна хана
Низ ца кхаьчар
Цу бусс
Кхоачаш хинна гу,
Революци
Котъяларах,
Лакхе ваьнна,
Мехка баьчо къамаьл ду.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АНСАМБЛА РЕПЕТИЦЕШ ТIА

Нагахь санна В. И. Ленина цeрагI йолча культуран дворецa чу даьлча, сцене, репетицеш йоаккхача зала цIеношка гургда шоана эйдаь деш нохч-гIалгIай ловзар, хозаргда иллеш, ашараш.

РСФСР министерствaн Совето оттадаьд нохч-гIалгIай пачхьалкхен ансамбль вIашахIоахалга. Цу гIулакха вай республикера къахьегамхой чIоагIа раьза хиннаб.

Нохч-ГIалгIай республике дика лорхIаш вола художественни кулгахо Александр Михайлович Халебский ваихьар гI. Алма-Ате арель бетта, цу ансамбла болх булургбола нах харжа аьнна.

Халха воалачунга а илли оалачунга а хьожаш, цо царегI хержар 55 саг. Царна юкъе художественни самодеятельносте Iомабенна каги нах а бар.

Алма-Атера цIа а баьхка, ансамбль вIашагIа а елла, шой болх дIаболабир, Iзан нохчгIалгIай столице Шолжа-гIали тIа. Царна юкъера 30 саг илли оалача хора юкъе воагIаш царех 14 саг кхал а, ва, маIа а халхархой лорхIаш а цар группе.

Цу ансамбле заслуженни пандаръч Димаев Умар а, цох тарра халхархо Исаева Аьсет а я. Ансамлена кулгал деш заслуженни артист Хамидов Абдул а ва. Царна юкъе дика лорхIаш халхархой Докашев, Селемханов, кхал нах Камета, Зулай Сардаловай ба. Илли дика аларца къасташ ба Дениев, Шамсудинов Нудушев кхы бараш а. Ансамбла артисташ лаьрхIа чIоагIа кечлуш ба хьалхарча концертан программа шой ма хулла дика оттае, Сийлахь—йоаккхача Октябрьски социалистически революцин шовзткъа шу дездеш.

Празник тIа доагIаш а, тIа денача а деношка Нохч-ГIалгIай ансамбло иллещеи, халхарцеи шой говзал хьахьокхаргья, гIали тIарча а юрташкарча а къахьегамхошка.

Концерт дIадолалургда партес даькхка дола Музаева иллеца, нохч-гIалгIай ашарашца. Цул тIехьагI Хомхоева Ахьмада котт бийнарехен, сийлахь доаккхача Октябран шовзткъа шу дузаш халар дездархен дола илли доаккхаргда. ТIаккха эрси, украински, азербайджански, стран нородни демократехен иллеш доахаргда.

Ансамблга хьожача наха гургда гуржии халхар «Хоромi», шалгаш ловзаю халхар. Оркестри группе ла дувгIаргда нохч-гIалгIай ашарашка.

* * *

СУРАТАШ ТIА: ансамбла артисташ репетици еш ба.

Паччахьалкхено ду нокъостал

Шой мехка цIабаьхкача нохчаштеи гIалгIаштеи партеси правительствоси новкъостал ду. Ценоше дезача наха, аьнна, вай нохч-гIалгIай республиканна, укх хьалхарча ах шера пачхьалкхенна хьахийцай: 3000 тонни цементь, 40 эзар квадратни метр кизгеи, 1.500.000 квадратни метр шифери, 3.253 кубометр терга хьуи, 5.110 кубометр херх хьекхаь хьуи, 2 вагон фанери, ишта кхы эшаш йола гIишлон материалаши.

Укх деношка, республикански потребсоюзе кхы а тIа йоагIаш я, цIенош дергдолча нахага йохка: шифера 40 вагон, цемента 3000 тонн. Цу цементах хьалхара вагонаш хIанззе хьа а кхаьчай: Гудармесе — 2 вагон, Шали — 2 вагон, Шолж-гIали тIа — 2 вагон. ХIаьта Наьсарен райпотребсоюзага дIакхаьчай 2 вагон толь.

Уж гIишлон материалаш массе а райпотребсоюзашка гIолла, цеиош деча нахага дIакхача езаш я.

Шийна цIенош деча саго, оргкомитета оттаьча порядках, ше цIенош де воаллаш хилара а, ше лаьттан кхоачам болаш хилара а, юрта советагара тешал а даькхь, райпотребсоюзага еза езаш йола гIишлон материалаш.

Цу гIишлон материалашца новкъостал дарал совх, уж материалаш оза езача дIа-хоа оза а, кхы долча гIона а, вай республиканскии потребсоюзе пачхьалкхено яйтай нохчигIалгIай колхозашка йоаккхаргйолаш 16 грузовик а.

ХIанз укх сахьате ишта новкъостал ду вайна пачхьалкхено.

К. ЧАХКИЕВ.

Гаьге наькъен дезал

Кховзткъе воркI шу дола гIалгIа Iабдал—Мажит Экиевич Гагиев а, цун кховзткъе шу дола сесаг Аминат Зоврбековна а доаккхал де йиш йолаш ба цхьа воIахи кхаь йоIахи. Уж бахьана ше бала безаш ха ягIаш царга. Дика къахьегаш хиларца, бакъ хиларца юрта бахача наха безаш а, лоархIаш а ба уж. Ачалкхерча юрта совета депутатал харжа ба воаккхагI вола воI Султани, йоI Аьсети.

Султан эттав юрта Совета председатель. ХIанз цун кертера дехкар да керда юрт юллагIа а Казахстанера цIа боагIача гIалгIашка шо-шоаш цIенош дайталга а вIашагIдолла.

Укх шера хьал де дезаш да шиIбаьннел тIех баха цIеноши, школеи, клуби, тикен. Юрт газифицировать а электрофицировать а де еза, хIаьта хIара цIагIа радио чу йилла а еза.

БоргIалгаш кхайкарца гIотт Султан, хIаьта бийса кIорг елча мара вижар а хилац цун. ДукхагI йолча хана из хул керда цIеношдераш болчеи, колхозхошта юкъе аргIен, доахан леладеча ферматIеи. Цу ферма тIа доахандетташ ба Султана юкъарий — Аьсети, Мареми, Розаи. ТIехдика къахьегаш ба уж. Цар белха гIулакхаш цу МТФ эггира тIех лела.

Колхоза председатела дика лоархIаш ва шофер вола Ромазан. Колхозе сий деш ва Яхья а. Цун мотор фермаIа сецца ца соцам болх беш ба.

Дийнахьа, масса ва а белха вахача хана, ГаьгенаькъанцIагIа парглгIа а гIар йоацаш а хул, лоIам ца хулаш даьдаси, даьнанаси хьестача кхаь бера яр мара.

...Малх лакх баланза бар. Цун дошо зIанараш лакхача хьуна гаьни кортош тIа ловзашар. Доахан дийтта уж дажа дIалаьха доахандеттараш баьлча оаха къамаьл дир зIамигIйолча Гагиевца.

— Шу долалуш, — дийцар тхона Розас, — оаха массане а дош делар хIара оаха доал дег болча Iаттагара ккхоь, кхь-ах эзар литр шура якха. Сона гIо ду Аьсетен, Маремен. Цар со Iомаяьй доахнна доагIача тайпара гIулакх де а. ХIанз-м сол хьалха ба уж.

— Миша «хIанз-м»?

— ХIана аьлча со царел хIальха ягрья. Са доахан соца Iомаденнад, цар оамалаш аза а Iомаяьй. Укх эхки аз сайна дукха низ бу доахан дукхагI детташ, хIаьта хIаьтIадоагIача шера аз царца хьийна къа цар доадергдац. ТIаккха хьожаргья кха со юкъарел хьалха яла.

— Тамаш хетт шоана? Хьалха ярг а я, — аьнна цIаьхха аьлар тIехьашка латтача Аьсета.

Розай юхьатIа цIел кхерзар. ТIаккха Аьсета юша марха а елла, хьаьста а хьаьста аьлар:

— Яр тха дика хIаман низ кхоачаш а, ка йоалаш а я. Пхе бетта хIара Iаттагара ухкo яьккхай 823 литр шура. Иувхьанцахь из во а дац. Аз айса пхе бетта яьккхай 950 литр, хIаьта хозяйственни шу хьадоладеннача хана ден 1.729 литр. Со цунах кхоачам беш яц. Цхьан июнь бетта со хьалхьа а ягргья. Iаттагара 300—350 килограмм шура якха.

Доахан деттараш кхоалена кIал гулбелар. Гагиев Султан газет хьа а дийла Н. С. Хрушевс даь къамаьл деша волавелар. Цо газет вIашка диллачул тIехьагI саг йист ца хулаш цхьа кIезига ха яьлар. Доахандеттарчарна шоайна гаьно баьцагI—баьцарча гувнаьттIа шортта дIа—юха ухаш дажаш лелача доахандаьккхаш дIахьежаш бар.

— Бакъ аьнйад Никита Сергеевичас, — аьлар Аьсета,— бакъ да из, укх шера а вайна могаргда цхьан сага—сих лоархIам болаш доахангара шура якха а, Америка дIатIехьакхе а. Новкъостий, вай хьагарга гIортаргдола гIулакх оттаде!

— Бакъ да из, юша,—аьлар Султана, — оаша а могарг да берригача наьха юкъарча гIулакхагI дакъа лаца. Гаттара дика болх ба шоашта тIадиллача декхарагI шо кхеташ долаш. Доахангара шура якхкар гIулакх лакх дерг долаш дац шо?

— ХIана дац! — аьлар доахандеттараша массане а. Царна юкъе къаьста хозаш яр МогIалбекерча хьалхале лелача доахандеттарча ГаьгенакъанкхаьйишиоаЗаш.

Тамаш а яц Iабдул—Мажитен, Аминатен шоай берех доккхал дар. Дика нах кхебаьб цар.

РЕДКОЛЛЕГИ.

Республике йоазонхой союза Оргкомитет вIашагIйоллаш я

Вай республике вIашагIйоллаш я Нохч—ГIалгIай АССР-а йоазонхой Союза Организационный комитет. Оргкомитете болх беш пхи саг хургва. Цар задача да республикера ЙОАЗОНХОЙ вIашагIтохар а, къонача поэташтеи, прозаикаштеи, драматургаштеи хьехамаца гIо дар а.

Оргкомитете хургъя массехк секций: нохчийн, гIалгIайн, эрсийн. Цар хьалхале лелаергья прозеи, поэзеи, драматургеи, берн литературан подсекцей белха.

Шоашка хьакхьча художественни произведени оргкомитета хьажа а хьаже, цун бекъхьа а харцахьа а оагIонаш йийца а йийце, из язъачоа доккха гIо деш, хьехам луш рецензеш а язъю.

Керда дешара шу доладалалехь

Нохч - ГIалгIай оргкомитета дешара отдела заведующи волча Цыганковс дийцар: «Шой маьхка цIадаьхкача нохчий - гIалгIай бераий ба нятеш массаза мо, 1-гIча сентября йолалургья. ЦхьоалагIча классашка дешар наьна меттал хургда, эрсий мотт предмет санна хьехаргба. ШолагIча классера деиз ерригача классашка дешар эрсий меттал хургда, наьна мотт предмет санна хьехаргба. ТIехьарча классера деиз ерригача классашка дешар эрсий меттал хургда, наьна мотт предмет санна хьехаргба. ТIехьарча шерашка нохчий-гIалгIай берашна эрсий меттал дешар балхам ба.

Гаргтарча шерашка 1—4-гIчен классашка дешар наьна меттал халийта лерхIаш да. ЦхьоалагIча классе берашка наьна меттал дешийтар гIулакх даьй шой лоIамах да.

Бераша дешаргда хIанза республике йолча школешка. Школеш йоацача юрташка мегардолча цIеношка хьаеларгья уж. Школешта дIахьожадаь да цаI а, шиъ а, бархI а кварт йолаш дола вIашагIдувхкаш дола цIенош.

Дукхахача меттигашка керда школеш а йохкаргья.

Цу дерригача гIулакхашта пачхьалкхено иттт миллион ахча хийцад. 160—280 дешархо чухоашаргволаш йола школен здзнеш хьалхе лаьрхIад Белоречьеи, Набережнеи, Луговои (Мужеча), Ножай-юртеи, Змеовскеи, ужжа мо кхычахьа а. Уж здзнеш хьалхе доахандаьккхаш йолча Нохч-ГIалгIай гIишлоний тресто белхаш дIадолдар мело леладу.

Нохчий-ГIалгIай хьехархой кIезига хилар а, хьалха хьехархой хиннараш Казахстанен Киргизен кхьдола белхаш дарга а хьажа Оргкомитета дешаре отдело шин бетта деша деш йола хьехархой курсаш хьайилай. Курсанташ Iомаргда наьна меттала грамматикеи педагогикеи 15-ча июне кховзткъа саг вола хьалхара группа деша йолаеннай, ах бут баьлча шин бIаь гаргга саг кхы а деша ховрга. Курсе дIайичачар ткъаьи ит тумагар кховзткъа тумага кхачхалца стипенди ийдергда.

Курсаш яьхараш августовски конференцие дакъа лоацаш хургба. Хьехархой училище, — заочни отделение дIа а эцаргба, училище заочни отделе дIа а эцаргба.

Керда дешара шу доладала шин бутт совх ха мара йисаац. Боккха кечам бе беза дешара шу тIаккхачалехь. Бераш дIаяздé а, книжкаш арахеца а, дешара планаши программаши оттаде а еза.

Цу гIулакхашта гIодергдолаш я дукха ха йоацаш вIашагIеелла Нохч-ГIалгIай исторен, метта, литературан IилмтIоххамна институт».

Цхьаболча нохчашен гIалгIашен дIадахача шера йиIигаш деша ца ахийтар а дийцар нов. Цыганковс.

Берий дай декхарийла ба массадолча берашка дешийта а, школен белха гIо де а.

Паччахьалкхенашта юкъерча гIулакхий обзор

Машареи доттагIлени мисси

Н. А. Булганини Н. С. Хрущеви финляндe бахар бокъонца болча машарен доттагIлени мисси яр. ВIаший дахча къамьлашта юкъе дацар шин мехка юкъе дикача лоалахой гIулакхаш оттаделга. Уж гIулакхаш цу шиннена юкъе дола дукха ха а йоландаь, хIаьта вIаший юкъерча доттагIаленаш деча новкъосталахи даь дола договоруга уж тIулакхаш чIоагIдаь а доландаь. ХIанз укх сахьате советско-финляндски коммюнике яххача тайпара, СССР-ан финляндени «юкъера дараш, вIаший дезарои тешарои вIаший кхеташ хиларои лоаттадеш дола дикача лоалахой юкъегIча гIулакхаш да». Шинна а мехка «чIоагIа нигат да, дикача лоалахой уж гIулакхаш кхы тIа а, иштта дикеи безамеи, вIаший юкъерча доттагIлеи цIенча тешамо лоаттадеш хилийта. Иншта дола хьале, Хельсинке вIаший дахьча къамьлашца дийцар дар уж Советски Союзанеиси Финляндени юкъе долаш дола доттагIлени дикача лоалахой гIулакхаш чIоагIделген дебаделлен».

Советско - Финляндски коммюникех бухъяьккхар, массе тайпарча ва дар хилча дика хетарашта халкъашта юкъерча тешам ваьнна гIо дера. Финляндски газеташа иберашт-ген ког кIалхара кIийле. Малхлушу харцдуцархоашта жоп лушь, «Кансан уутисет» яхача фински газето язьдадар «малхбузехьа хIанз а тIехьа кхетадеш дац, е кхетаде безам болаш дац, мел лоархIам болча гIулакха тIа отташ латт Финляндени Советски Союзан юкъера доттагIал», аьнна.

ВIаший машарца дахара политикахи йоккхийча пачхьалкхений блокех дIа ца хьетара, нейтралитета политикахн гIойле яьнкай тIемал тIехьах Финляндена. Цу политико кхоачаш дир финляндена кхерам ца хилар, Советски Союза кхилбаседа — малхбузерча доазонна кхерам ца хилла ниисса. Из дарах, кхилбаседа Европан машар а чIоагI бир. Шинна а мехка пейдаьнна, ебаш доагIа вIаший юкъера экономически гIулакхаш. Советско - финляндски доххар — эцара гIулакх 1950 шера дениз 1956 шу доалача юкъа кхоззен ахазен дийбад. ХIанз кхы тIа а дийцьа чIоагIдаьд, хетаргахь 100 млн. сома маьха вIаший поставкаш е а, Финляндени Ленинградa районан юкъера гIишлоний дохка-эцара гIулакхашна дебаде а. Машара политико гIо даьд культуран, Iилман, спорта гIулакхаш шин мехка юкъе чIоагIдарна.

Советско - финляндски коммюнике йоах «Финлянди нейтральни пачхьалкхе хиларах, кхы тIа а хургьяц, халкъашта юкъе кхьовсамна гIо деш, хIаьта ма хулла къа а хьегаргда халкъий барт тIа-тIа чIоагIбеш, царна «къовсам дIабаккха». Коммюнике яххача тайпара, СССР-а, Финляндe а правительствоша» лехар да ВIашаккхийттача Къамий Организацен Устава яххача тайпара машар лоаттабаро кхерам ца хилийтара, цар «чIоагIа лоархIам бу герз Iодиллара дакъь тIа дуденначун», цар «йоах мехкашта юкъе хила йоагIача контролло оттаргдолча тайпара, атомний водородний герз дIадаккхарна, халкъашта юкъе барт бина а баргбац, ишта цу герза низ тохкалга соцаде а деза».

Советско-финляндски юкъера гIулакхаш, тейиттейпара социально-политически системаш йолаш уж мехкаш хиларах, чIоагIа лоархIам болаш да Европан кхилбаседа дадача мехкашта. Цудухьа я, скандинавски мехкий общественност Н. А. Булганинен Н. С. Хрушевси бихьача наьхьа уйла тIа яьна. «Сокголсме тидниген» яхача шведски газета язъдор, советско-финляндски вIаший юкъерча гIулакхаш хьахьокх, тейп-тейпара общественни системаш йола пачхалкхаш юкъе шойла машаре яха йиш хилар. Финляндени Советски Союзан юкъера дика гIулакхаш, — йоах цо, — вай уж тIа а бакъду визито, — уж скандинавски мехкаша чIоагIа лоархIам беш да». Прогрессивни газеташа белгалдора, советски кулгалдархой финляндe бахкаро чIоагIдаргдолаш Европан кхилбаседера машара гIулакх.

Советско - финляндски коммюнике, шинна а мехко белгалдаьккхар, шоаш Европан кхилбаседерча мехкашта юкъе доттагIлени вIаший кхетарен гIулакхаш тоадеш чIоагIдеи гIертаргда а, цунца дерригача дуниенгIа тIара машара гIулакх чIоагIде гIертагга а. Хельсинкене - конференцие, къамаьл деш, Н. С. Хрушевс къоагамаьд аьлар, машар чIоагIбеча дика гIулакх тIаь дедаш йиш я, аьнна, — къилбаседельешка, къилбсеьехара, малхбоалехьара, малхбузехьара».

Европан къилбаседера машара гIулакх, моастагIаша, нах машара тIехь ца буталта скандинавски мехкашна къа дукха мел хьег, чIоагIдеш гIулакх къаьхIам болаш да. Североатлантически блока доаккхача йолча Норвегени Данени правительствош, массадолча мехкашта дезачоа а, ишта дерригача дунен юкъарча машара гIулакха а духьал йолча НАТО политика лелаш я.

ХIанз, империалисташа шоай тIема кхоачам чIоагIбаьча хана, советски кулгалдархой, машарам доттагIалени тIехь, финляндe баха хилар доккха гIулакх да. Финляндe Н. А. Булганинан Н. С. Хрушевнеи къаьмате безаме яьча приемо шо хабзе Хельсинке дийцаь чIоагIдаьча гIулакхашен тешал дунентIа а мехка кхилбаседа, шоай правительствай, дерригача дунентIа машар бувцаш йола политика могаелга.

«ХIанзарчоа»

Буржес-Монуре вIашагIъеллача французи кердача правительствos парламенте дукхагI барех тийша хилара цар правительственный кризиса гIулакх тоададар. ХIаьбакхьда Национальни собрание кулуарахье агентство Рейтера корреспондента йоахар: «правительствон кризиса гIулакх хIанзарчоа гурралца тоаденнад». Уж дешаш яздаьча автораша дага лаьттар дар кастта национальни собранеш каникулах ахха йисте даллалца дIахецаргт хилар. Цунах тарра цар чхьхокхар дукхача хана саца низ боацаш, кIал кIийе йоацаш из правительство хилар. Цу къамьлех дукха тешаш боацаш, цу корреспондента яьххача бесса, Буржес-Монуре правительствос кхы а кIезигах ха йоаккхаргья йоахар.

Ги Молле отставке вахачул тIехьагI правительство вIашагIоллалга дIатIадиллалдар кхыбараша, хIаьта а цар дага хиннар кхоачаш-м хиланзар. Правительствон кризис дIаIаьхьелар. Цунах хетта дукхача депутаташа а, бIарчача Национальни собранехьарча депутатен группаша а, шоаш Буржес-Монуре правительствона раьза болаш кхахьтесса бале а, цу кердача правительствон программашта раьза ца хилар хьахьохк цар. МоллагIа бесса а, тийшача белхаца дале а, кризис хургйоацаш дIаяккха гIерт уж. «Дукха-дукхагI доацаш Бурмес - Монурена ден тесса кхажамаш бахьан долаш,— йоах агентство Рейтера корреспондент, — цар чIоагIа безам бале а, дIайбаьхьенича кризиса гIулакх йисте даккха, Национальни собранешь боккха къовсам латт алжирскийн, финансовийн вопросашка».

С. ИВАНОВ.

РЕДАКЦЕН АДРЕС: Шолжа-ГIала Сталина цIерагIа проспект, 15. Телефон № 2-33-50.

11-ча августа 1918-ча шера цIерагIа типографи.

Заказ № 4577.